

ORGANIZACJE ZBIOROWEGO ZARZĄDZANIA PRAWAMI AUTORSKIMI

Analiza porównawcza
systemów prawnych funkcjonujących
w Polsce i wybranych krajach OECD

Opracowanie na wniosek ZIPSEE „Cyfrowa Polska”

Autorzy: • Dominik Mazur • Radosław Żydok
Współpraca: • Marcin Kubiński • Łukasz Mróz • Piotr Remuszko • Maria Wojas
Konsultacja merytoryczna: • Dr hab. Anna Młynarska-Sobaczewska, prof. INP PAN

FUNDACJA REPUBLIKAŃSKA

Warszawa, luty 2017 r.

SPIS TREŚCI

1.	Streszczenie	3
2.	Wstęp	5
3.	Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	6
3.1	Polska	6
3.2	Czechy	13
3.3	Węgry	16
4.	Kraje Europy Zachodniej.	19
4.1	Niemcy	19
4.2	Francja	22
4.3	Hiszpania	25
5.	Kraje nordyckie (Dania i Skandynawia)	29
5.1	Podobieństwa pomiędzy regulacjami państw nordyckich ..	29
5.2	Dania	31
5.3	Norwegia	32
5.4	Finlandia	33
5.5	Szwecja	35

6. Kraje anglosaskie	37
6.1. Wielka Brytania	37
6.2. Stany Zjednoczone	39
6.3. Kanada	43
7. Notatki	46

1. STRESZCZENIE

Prawa autorskie i pokrewne są zdefiniowane w sposób podobny we wszystkich badanych krajach. Poza definicją dzieła, istnieje katalog otwarty z wyszczególnionymi rodzajami dzieł i utworów podlegających ochronie.

Ochrona praw oraz status organizacji zbiorowego zarządzania (dalej: OZZ) we wszystkich badanych systemach prawnych są regulowane na poziomie ustawowym.

OZZ zajmują się reprezentowaniem interesów majątkowych członków organizacji. Podpisują umowy z podmiotami korzystającymi w sposób komercyjny z utworów i dzieł (licencjobiorcami). Pobierają opłaty (czynność ta nazywana jest najczęściej inkasem) i przekazują wynagrodzenia właścicielowi praw autorskich (repartycja). Dodatkowo kontrolują, czy dany utwór jest wykorzystywany zgodnie z prawem i podpisaną umową licencyjną.

W USA, Francji oraz Niemczech dzieło (lub utwór) może zostać zarejestrowane w odpowiednim organie, co daje dodatkową ochronę prawną autorowi tego dzieła i ułatwia postępowania sądowe.

We wszystkich badanych krajach OZZ podlegają rejestracji oraz nadzorowi ministra właściwego. Wyjątkiem są Niemcy, w których OZZ podlegają Niemieckiemu Urzędowi ds. Patentów i Znaków Towarowych, a także kraje anglosaskie, które posiadają wydzielone biura, podlegające administracji państwowej, zajmujące się ochroną praw autorskich i pokrewnych.

W zależności od kraju, nadzór polega na ocenie zgodności z prawem działań OZZ, zatwierdzeniu lub konsultacji taryf (opłat ponoszonych przez licencjobiorców), wzorów umów, już podpisanych umów między podmiotami, sprawdzaniu sprawozdań rocznych finansowych oraz z działalności.

Organy nadzorcze wszystkich badanych krajów poza USA tworzą rejestry i udzielają zgody na działalność organizacji zbiorowego zarządzania. Mają też możliwość cofnięcia pozwolenia w momencie, gdy organizacja łamie prawo lub nie wykonuje swojej działalności w sposób prawidłowy.

Zgoda na ochronę praw autorskich przez organizację wymaga podpisania umowy z właścicielem praw autorskich. Niektóre państwa dopuszczają dorozumianą ochronę praw autorskich przez OZZ, jeżeli dane prawo znajduje się w zakresie działalności organizacji.

Bycie członkiem zwyczajnym w OZZ jest regulowane odmiennie przez każdą z organizacji. Najczęściej jest ono ograniczone do osób, które mają określony dorobek artystyczny, staż w organizacji oraz określone przychody ze swojej działalności artystycznej.

Co do zasady, OZZ muszą składać informację do organu nadzorczego o wysokości taryf i opłat na następny rok. Zobowiązane są również do publikacji sprawozdań finansowych. Wyjątkiem jest USA, gdzie wysokość taryf ustala Copyright Royalty Board działające przy Bibliotece Kongresu. OZZ w Stanach Zjednoczonych są zobowiązane do publikacji sprawozdań na zasadach ogólnych.

OZZ w większości uregulowań prawnych muszą być stowarzyszeniami non-profit. Ponownie wyjątkiem są tu Stany Zjednoczone, a także Francja, Niemcy i Kanada. W krajach tych dopuszcza się prowadzenie działalności OZZ w formie spółek prawa handlowego.

OZZ pobierają od podmiotów korzystających z utworów opłaty licencyjne, które następnie są przekazywane właścicielom praw autorskich. Obsługa ta obciążona jest pewnymi kosztami operacyjnymi, które OZZ potrącają od tantiem płaconych twórcom. Wysokość tych kosztów jest zróżnicowana zarówno pomiędzy krajami, jak i poszczególnymi OZZ. Przykłady zostały wymienione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Porównanie kosztów operacyjnych OZZ w różnych krajach OECD.

Kraj	Nazwa organizacji i procent pobierany na rzecz działalności organizacji od całości zebranych środków w 2015 roku
Polska	ZAiKS 20%, ZAPA 10%, KOPIPOL 23%
Czechy	OSA 17,2%, Gestor 20%
Węgry	Artjus 22,9%, Filmjus 14%, RSZ 34%,
Niemcy	GEMA od 10% do 25%,
Francja	SCAEM 11%
Hiszpania	AIE 10%, SAGE 11%
Finlandia	10% ustawowo
Dania	KODA 10%
Szwecja	GRAMEX 13%, SAMI 35%
Norwegia	GRAMO 5%, NORWACO 7%
Wielka Brytania	ACS 15%, ALCS 11%,
USA	Broadcast Music Inc. 13%, ASCAP 14%,
Kanada	SOCAN 11%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych wskazanych OZZ.

Opłaty reprograficzne są stosowane we wszystkich krajach prócz Wielkiej Brytanii. W przypadku Finlandii oraz Norwegii prawo zezwala na kopiowanie na własny użytek, a wynagrodzenia dla twórców są wypłacane z budżetów tych państw. Opłata jest nakładana na puste nośniki. Różne systemy prawne określają odmiennie typy nośników objętych opłatą (np. płyty CD, taśmy magnetofonowe i VHS, papier ksero, pamięci typu flash, dyski twarde). W niektórych krajach opłata jest też nakładana na urządzenia, które potencjalnie mogą służyć nielegalnemu kopiowaniu utworów chronionych prawem autorskim.

Opłaty reprograficzne trafiają do określonej OZZ, która następnie redystrybuuje je pomiędzy podmioty uprawnione. Mogą być to zarówno twórcy, jak i inne OZZ, które prowadzą dalszą redystrybucję do swoich członków. Podobnie jak w przypadku środków zebranych przez inkaso, OZZ za pobór i rozdysponowanie pieniędzy z opłaty reprograficznej pobierają prowizję.

2. WSTĘP

Polskie prawo autorskie w ostatnich latach podlegało wielu modyfikacjom. Proces ten związany jest głównie z przystosowywaniem otoczenia prawnego do nowej, cyfrowej rzeczywistości, w której zacierają się, wyraźne dotąd, różnice między twórcami dzieł, ich użytkownikami (np. słuchaczami muzyki) i pośrednikami (którymi mogą być zarówno stowarzyszenia twórców, jak i komercyjne portale z muzyką czy filmami). Źródłami nowelizacji prawa były zarówno instytucje polskie, jak i europejskie. Szczególne znaczenie miały dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady, których celem była harmonizacja najważniejszych definicji związanych z prawami autorskimi i pokrewnymi na terenie całej Unii Europejskiej, a także ujednoczenie mechanizmów ochrony tych praw. Dostosowywania prawa do rzeczywistości materialnej jest procesem ciągłym. Aby przebiegał on możliwie najpłynniej, należy zarówno identyfikować potrzeby odbiorców dzieł, jak i poznawać najnowsze trendy związane z ochroną praw twórców. Warto w szczególności wiedzieć, jak do tych problemów podchodzą inne państwa z naszego kręgu cywilizacyjnego – a więc przede wszystkim członkowie Unii Europejskiej i pozostałe kraje OECD.

Raport powstał w celu analizy i porównania rozwiązań prawnych dotyczących organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi w wybranych krajach OECD. Impulsem do zbadania była krytyka obecnego systemu ochrony twórców przez organizacje zbiorowego zarządzania działające w Polsce i podlegające nadzorowi ministra właściwego ds. kultury.

Raport całościowo ujmuje mechanizmy działalności OZZ w Polsce i zagranicą, a w szczególności: uwarunkowania prawne dotyczące praw autorskich i praw pokrewnych, ramy prawne działalności OZZ, zakres nadzoru nad OZZ przez organy państwowe, prawne formy działalności oraz sprawozdawczości, warunki członkostwa, liczbę i rodzaj zarejestrowanych oraz działających organizacji, mechanizmy redystrybucji opłaty reprograficznej, stan finansowy OZZ z naciskiem na koszty ich działalności i odsetek środków finansowych przekazywanych właścicielom praw autorskich.

Autorzy raportu nie podejmują się oceny systemów OZZ. Celem tej analizy jest przede wszystkim zebranie informacji, które mogą stać się podstawą do oceny i sanacji działania polskich organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi.

3. KRAJE EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

3.1. Polska

Podstawa prawna i nadzór państwa nad działaniem OZZ

Istnienie i zasady funkcjonowania organizacji zbiorowego zarządzania uregulowane są w rozdziale XII ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹ (dalej: PA).

W myśl art. 104 ust. 1 PA organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub pokrewnymi to stowarzyszenia zrzeszające twórców, artystów wykonawców, producentów, organizacje radiowe lub telewizyjne, które wśród statutowych zadań mają zbiorowe zarządzanie i ochronę powierzonych im praw autorskich lub praw pokrewnych oraz wykonywanie uprawnień wynikających z ustawy.

W kwestii działalności i organizacji samych OZZ zastosowanie mają przepisy ustawy o stowarzyszeniach – z pewnymi istotnymi wyjątkami, określonymi w PA. I tak, w przeciwieństwie do stowarzyszeń regulowanych na zasadach ogólnych, członkiem OZZ może być osoba prawna. Przede wszystkim jednak różnice polegają na tym, że OZZ (odmiennie niż inne stowarzyszenia) dla podjęcia działalności wymagają zezwolenia ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Ten minister sprawuje także nadzór nad działalnością OZZ.

Na podstawie art. 104 PA minister właściwy ds. kultury wydaje zezwolenie (w formie decyzji) na podjęcie działalności takiej organizacji. Decyzja jest publikowana w Monitorze Polskim. Minister decyduje także o cofnięciu zezwolenia (również w formie decyzji) oraz wypowiada się w kwestii zmiany statutu OZZ.

Stowarzyszenie, które stara się o uzyskanie decyzji ministra, poza spełnieniem wymogów formalnych, musi mieć rękojmię należytego zarządzania powierzonymi prawami (art. 104 ust. 3 PA). Jest to termin nieostry, pozostawiający decyzję ministra w znacznej mierze w sferze uznania administracyjnego.

Co roku OZZ, na podstawie art. 104 ust. 3(1) o prawie autorskim oraz ustawie o rachunkowości, składa sprawozdanie z działalności (o zakresie określonym rozporządzeniem ministra kultury) oraz sprawozdanie finansowe. Sprawozdania są podawane do publicznej wiadomości, a OZZ przekazuje je – oprócz właściwym organom – także ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Nie dopuszcza się innej formy działalności OZZ niż stowarzyszenie. Minister właściwy spełnia rolę nadzorcą nad OZZ. W ramach nadzoru ma kompetencje cofnięcia zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie zarządzania prawami autorskimi. W przypadku, gdy minister stwierdzi naruszenie zakresu udzielonego zezwolenia, organizacji wyznaczony jest termin do

¹ Tekst jednolity: Dz.U. 2016, poz. 666, 1333.

usunięcia nieprawidłowości. PA enumeratywnie wymienia, że zezwolenie może być cofnięte, jeśli organizacja:

- nie wykonuje należycie obowiązków w zakresie zarządzania powierzonymi jej prawami autorskimi lub pokrewnymi oraz ich ochrony;
- narusza przepisy prawa w zakresie udzielonego zezwolenia;
- nie wypełnia obowiązku złożenia do zatwierdzenia tabel wynagrodzeń za korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych w przypadkach nadawania drobnych utworów przez organizacje radiowe i telewizyjne oraz ich publicznego udostępniania (art. 21 ust. 1 i 2(1) PA), reemisji utworów przez operatorów sieci kablowych (art. 21(1) PA) i wynagrodzeń za wyświetlanie utworu audiowizualnego w kinach (art. 70 ust. 2(1) PA) oraz w zakresie odtwarzania.

Zakres i sposób działania OZZ

Działalność OZZ obejmuje przede wszystkim:

- udzielanie zgody na wykorzystanie utworów;
- udzielanie licencji – podpisywanie umów na wykorzystanie utworów w imieniu autorów;
- przyjmowanie opłat za wykorzystanie utworów;
- przekazywanie zysków z wykorzystania utworów autorom;
- kontrolę wykorzystania utworów;
- występowanie na drogę sądową w przypadkach naruszenia prawa autorskiego.

Prawa autorskie dzieli się na prawa osobiste oraz prawa majątkowe. Prawa osobiste są niezbywalne, wiążą na zawsze autora z jego dziełem. Należą do nich między innymi: prawo do podpisania dzieła własnym nazwiskiem lub pseudonimem, prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu dzieła, prawo do zachowania nienaruszalnej formy dzieła czy prawo do nadzoru nad jego wykorzystaniem. Prawa majątkowe są tym zestawem praw, którymi twórca może operować. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Korzystanie i rozporządzanie utworem oznacza prawo do decydowania w zakresie utrwalania i kopiowania utworu, prawo do obrotu oryginałem lub egzemplarzami, na których utrwalono dzieło oraz prawo do rozpowszechniania dzieła (np. publicznego wykonywania, wystawiania, odtwarzania, reemisji).

Bez zezwolenia twórcy (lub posiadacza praw majątkowych dzieła) można nieodpłatnie korzystać z rozpowszechnionego utworu w zakresie użytku własnego, w kręgach rodzinnych i towarzyskich (Art. 23). Nie wymaga zezwolenia twórcy tymczasowe zwielokrotnianie o charakterze przejściowym. Również organizacje telewizyjne i radiowe mają prawo do utrwalania nagrań na potrzeby własne. Część dzieł (takich jak sprawozdania o aktualnych wydarzeniach, streszczenia itp.) mogą być powielane po pierwszym rozpowszechnieniu. Instytucje oświatowe, uczelnie i jednostki naukowe, muzea, archiwa i biblioteki oraz organizacje działające dla dobra osób niepełnosprawnych również mają prawo do wykorzystania i kopiowania dzieł na innych, określonych w ustawie, zasadach.

W praktyce ochrona praw autorskich poprzez samego właściciela praw autorskich przysparza ogromne trudności z powodów technicznych. Dlatego OZZ powstały w celu ochrony tych praw i sprawnej ich egzekucji, czyli de facto do pośredniczenia pomiędzy osobą korzystającą z praw autorskich lub pokrewnych a właścicielem tych praw. Zbiorowe zarządzanie prawami

autorskimi usprawnia proces otrzymywania zgody i przekazywania wynagrodzenia właścicielom praw autorskich. OZZ zajmują się ochroną praw majątkowych, a nie osobistych.

Co do zasady OZZ działają na podstawie umów licencyjnych. Aby uzyskać licencję na korzystanie z utworów, podmiot zainteresowany składa wniosek do OZZ o zgodę na konkretne pole eksploatacji. W celu zapewnienia skutecznej ochrony stron, konieczne jest zawarcie umowy licencyjnej przed rozpoczęciem działalności polegającej na korzystaniu z utworów (np. przed koncertem lub rozpoczęciem nadawania programu radiowego bądź telewizyjnego), w przeciwnym razie użytkownik naraża się na zarzut bezprawnego działania. Brak takiej licencji grozi surowymi konsekwencjami prawnymi, a w szczególności:

- odpowiedzialnością cywilną, np. obowiązkiem zapłaty należnego twórcy wynagrodzenia w podwójnej, a nawet potrójnej wysokości;
- odpowiedzialnością karną – w razie stwierdzenia popełnienia przestępstwa sąd może wymierzyć karę grzywny, ograniczenia lub pozbawienia wolności.

Licencja powinna jasno precyzować zakres eksploatacji, czyli:

- o jakie utwory chodzi (określona lista tytułów lub wszystkie utwory z danej kategorii);
- jaki sposób wykorzystania utworów jest dozwolony, czyli jakie pola eksploatacji objęte są umową;
- jak długo obowiązuje umowa (np. tylko jeden koncert, do końca danego roku lub na czas nieokreślony);
- ile wynosi wynagrodzenie twórców (np. określony procent ze sprzedaży biletów lub z góry ustalona kwota) i w jakim czasie ma być dokonana płatność;
- jaką dokumentację finansową (rozliczenie imprezy) oraz jaką dokumentację utworową (wykaz wykorzystanych utworów) i w jakim terminie musi przedłożyć licencjobiorca.

Zgoda na wykorzystanie utworów wydawana jest na podstawie wypełnionego i podpisanego przez licencjobiorcę wniosku o udzielenie licencji, który powinien zawierać wszystkie dane wymagane do jej wystawienia, w tym między innymi: adres i nazwę licencjobiorcy, zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej, miejsce i sposób wykorzystania utworów, okres korzystania, a także w pewnych przypadkach listę utworów, które będą wykorzystane.

W praktyce od lat funkcjonują wzorce umów zawierające wszystkie istotne postanowienia, dopasowane pod względem prawnym do rodzaju i okoliczności wykorzystania utworów. W uzasadnionych przypadkach postanowienia umów standardowych strony mogą odpowiednio modyfikować.

Warunki członkostwa w OZZ oraz sytuacja artystów niezrzeszonych

OZZ jako stowarzyszenia regulują same w statutach zasady i warunki członkostwa. Co do zasady członkami zostają osoby, które „winny legitymować się właściwym dla danej sekcji dorobkiem twórczym”. Ponadto większość stowarzyszeń wymaga polecenia dwóch osób spośród członków zwyczajnych stowarzyszenia. Jednocześnie warunkiem jest złożenie deklaracji członkowskiej oraz zobowiązanie organizacyjne wraz z umową powierzenia praw do zbiorowego zarządzania, mocą której twórca powierza stowarzyszeniu autorskie prawa majątkowe do wszystkich swoich utworów istniejących i tych, które powstaną w przyszłości. Członek stowarzyszenia zobowiązuje się również do zgłaszania wszystkich swoich utworów dla celów ewidencyjnych. Po przyjęciu w poczet członków zyskuje się bierne i czynne prawa wyborcze do władz.

W Polsce istnieje pewna konkurencja pomiędzy niektórymi OZZ, gdyż zakresy ich działalności się pokrywają (np. SAWP i STOART). Reguły dotyczące rozwiązywania sporów dotyczących kolizji pomiędzy organizacjami, jeżeli obie organizacje roszczą sobie prawo do ochrony danych praw, określone są w art. 107 oraz 107(1) PA. Zatem, o ile na danym polu eksploatacji występuje więcej niż jedna organizacja, organizacją właściwą jest ta, do której należy twórca (wykonawca), a gdy nie należy do żadnej z nich – o wyborze właściwej organizacji decyduje Komisja Prawa Autorskiego.

Organizacje mogą także zawierać między sobą porozumienia dotyczące udzielania licencji na korzystanie z utworów oraz wspólnego poboru wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotów praw pokrewnych (wykonań) zgodnie z tabelami wynagrodzeń.

O ile jednak w terminie sześciu miesięcy od zatwierdzenia tabel wynagrodzeń w sprawach dotyczących praw pokrewnych nie zostanie zawarte porozumienie między OZZ, to minister właściwy do spraw kultury wyznacza w drodze decyzji (po zasięgnięciu opinii właściwych OZZ) jedną organizację zbiorowego zarządzania do wykonywania wspólnego poboru.

Organizacje mogą także wyznaczyć w drodze porozumienia jedną organizację, właściwą do wykonywania tych czynności (udzielania licencji, pobierania wspólnego wynagrodzenia).

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Polsce

W Polsce istnieje obecnie 12 OZZ, które uzyskały zezwolenie ministra na prowadzenie działalności w zakresie zbiorowego zarządzania². Są to:

1. **KOPIPOL** – Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych: stowarzyszenie zajmujące się zbiorowym zarządzaniem i ochroną praw autorskich w zakresie reprodukcji, wprowadzania do obrotu, wprowadzania do pamięci komputera, zwielokrotniania i rozpowszechniania, a także działania na rzecz rozwoju nauki i techniki oraz zabezpieczenia i ochrony majątkowych interesów twórców dzieł naukowych i technicznych;

2. **REPROPOL** – Stowarzyszenie dziennikarzy i wydawców: prowadzi działania z zakresu zarządzania prawami wydawców prasy;

3. **SAiW Copyright Polska** – Stowarzyszenie wydawców i autorów Copyright Polska (wcześniej SAiW Polska Książka): operuje prawami autorskimi wydawców i twórców z zakresu literatury;

4. **SAWP** – Stowarzyszenie Artystów Wykonawców Utworów Muzycznych i Słowno-Muzycznych: zrzesza wykonawców utworów muzycznych;

5. **SFP** – Stowarzyszenie Filmowców Polskich: zarządza prawami autorskimi osób związanych z filmem (reżyserów, scenarzystów, operatorów obrazu, scenografów, kostiumografów, operatorów dźwięku, montażystów oraz producentów dzieł audiowizualnych). Ochroną praw zrzeszonych podmiotów zajmuje się wyspecjalizowana komórka SFP – ZAPA (Związek Autorów i Producentów Audiowizualnych);

² Portal PrawoAutorskie.gov.pl prowadzony przez MKiDN: <http://www.prawoautorskie.gov.pl/pages/strona-glowna/zbiorowe-zarzadzanie/organizacje-zbiorowego-zarzadzania.php>

6. **STL** – Stowarzyszenie Twórców Ludowych: obejmuje prawa autorów i artystów wykonawców ludowych utworów słownych, słowno-muzycznych i muzycznych;

7. **STOART** – Związek Artystów Wykonawców: zarządza prawami do artystycznych wykonywania utworów muzycznych i słowno-muzycznych;

8. **ZAiKS** – Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych: zajmuje się prawami kompozytorów muzycznych, dramaturgów, poetów i pisarzy, autorów piosenek, scenarzystów i reżyserów, choreografów, publicystów a także naukowców, fotografików, architektów i plastyków;

9. **ZASP** – Stowarzyszenie Polskich Artystów Teatru Filmu Radia i Telewizji: zarządza prawami aktorów, solistów, śpiewaków i tancerzy;

10. **ZPAF** – Związek Polskich Artystów Fonografików: zarządza prawami autorskimi fotografów;

11. **ZPAP** – Związek Polskich Artystów Plastyków: zrzesza artystów sztuk wizualnych (malaży, grafików, rzeźbiarzy, artystów sztuki użytkowej), wzorników itp.;

12. **ZPAV** – Związek Producentów Audio-Video: obejmuje zarządzanie prawami producentów fonograficznych i wideogramów.

Tabela 2. Przychody i koszty inkasa polskich OZZ

Nazwa OZZ	Kwota inkasa	Koszt inkasa	Prowizja OZZ
ZAIKS	351 912 035 zł	71 036 978 zł	20,19%
SFP/ZAPA*	158 200 000 zł	11 000 000 zł	6,95%
STOART	62 298 132 zł	10 255 593 zł	16,46%
ZPAV	40 326 397 zł	8 593 647 zł	21,31%
SAWP	18 027 931 zł	2 809 088 zł	15,58%
ZASP	16 154 071 zł	2 374 501 zł	14,70%
KOPIPOL	11 730 849 zł	1 761 973 zł	15,02%
COPYRIGHT POLSKA	9 690 706 zł	617 361 zł	6,37%
ZPAP	202 832 zł	6 458 zł	3,18%
STL	194 795 zł	54 543 zł	28,00%
ZPAF	113 664 zł	11 779 zł	10,36%

Źródło: Polskie OZZ i ich dane finansowe - raport Centrum Cyfrowego Projekt: Polska; sprawozdanie finansowe SFP za rok 2015. Dane SFP/ZAPA za rok 2015 (przybliżone), pozostałe – za rok 2013.

System dystrybucji środków do artystów i prowizja dla OZZ na przykładzie ZAiKS u

ZAiKS w ramach wykonywanego zbiorowego zarządu inkasuje, dzieli i wypłaca, na jednolitych zasadach, wynagrodzenia autorskie: twórcom zrzeszonym w stowarzyszeniu i twórcom, którzy powierzyli mu swoje prawa pod ochronę oraz następcom prawnym tych twórców, jak również twórcom zagranicznym na podstawie umów z zagranicznymi OZZ, a także twórcom, którzy swych praw pod ochronę nie powierzyli, ale wobec których ZAiKS działa jako ustawowy reprezentant lub podmiot prowadzący cudze sprawy bez zlecenia – „negotiorum gestio”.

Dla wszystkich uprawnionych, którzy za pośrednictwem ZAiKS-u otrzymują wynagrodzenia autorskie, prowadzone są imienne konta. Na kontach tych księgowane są wpływy z poszczególnych repartycji środków pozyskanych przez organizację, dokonane potrącenia oraz wypłaty gotówkowe lub przelewy na rachunki bankowe.

ZAIKS deklaratywnie prowadzi działalność non profit; całe wynagrodzenie jest dostępne dla użytkownika, po odjęciu kosztów związanych z administracją oraz poborem opłat licencyjnych, czyli inkasem wynagrodzeń (tzw. koszty inkasa). W praktyce jednak organizacja ta posiada bardzo duży zapas nierozdysponowanych środków finansowych – na koniec 2015 r. przekraczał on 1 mld zł. Taki stan utrzymuje się stale co najmniej od 2010 r. Kwota 637,7 mln zł jest zobowiązaniem względem innych podmiotów, w tym 595,6 mln zł stanowią nieprzekazane opłaty i honoraria z tytułu praw. Przy założeniu niezmiennej wysokości wypłat na rzecz twórców, rezerwy te wystarczyłyby ZAIKS-owi na 3,5 roku repartycji.

Wynagrodzenia w działalności licencyjno-inkasowej ZAiKS-u określa się na podstawie tabel stawek autorskich zatwierdzonych przez Zarząd Stowarzyszenia oraz opcjonalnie przez Komisję Prawa Autorskiego.

W przypadku ZAiKS-u roszczenia twórców się nie przedawniają. Formalne przedawnienie następuje co do zasady po 10 latach, jednak w praktyce ZAiKS nie podnosi zarzutu przedawnienia.

System dystrybucji środków do artystów i prowizja dla OZZ na przykładzie KOPIPOL

Opłaty pobierane przez KOPIPOL nie są wynagrodzeniami autorskimi. Stanowią natomiast sposób rekompensaty za zwielokrotnianie utworów dla użytku osobistego. Określenie liczby wykonanych kopii nie jest możliwe, dlatego KOPIPOL za pomocą badań statystycznych określa sposób podziału uzyskanych opłat reprograficznych. Zgodnie z zasadami repartycji³, badania statystyczne są wykonywane okresowo, nie rzadziej niż raz na trzy lata.

Z części opłat przypadających dla twórców utworu odliczona zostaje kwota za działania administracyjne. Następnie, od uzyskanej w ten sposób kwoty odlicza się 2,5% na Fundusz Czasopism, 3,5% na Fundusz Promocji i Rozwoju Prawa Autorskiego, 3,5% na Fundusz Korekt i Rezerw oraz 0,5% na Fundusz Pomocowy (w sumie 10% całości). Niewykorzystane kwoty z Funduszy zostają doliczone do puli przeznaczonej dla autorów.

Na podstawie badań statystycznych ustalony jest podział kwoty na wydawców (tylko tych, których udział stanowi ponad 1,2% kopiowanych dzieł, lista dzieł jest publikowana przez KOPIPOL na stronie internetowej), następnie na dzieła (po równo na każde dzieło danego wydawcy) i na autorów dzieła (również po równo). KOPIPOL zawiadamia twórców (o ile to możliwe) i wydawców o wysokości wynagrodzenia, ogłasza to również w prasie i Internecie. Kwoty nie podjęte trafiają na oddzielny rachunek do czasu przedawnienia.

Uprawnieni do otrzymania wypłaty z systemu repartycji są ci autorzy, których dzieła opublikowano w danym roku. Otrzymanie wypłaty jest uzależnione od dostarczenia stosownej dekla-

³ http://www.kopipol.pl/wp-content/uploads/2016/06/Za%CA5%82%C4%85cznik-nr-8_Zasady-Repartycji.pdf

racji, którą wygenerować może autor, którego dzieło znalazło się na liście autorów dostępnej na stronie www.kopipol.pl. Maksymalny czas oczekiwania na wypłatę wynosi 60 dni. Jeśli z jakiegoś powodu występują opóźnienia, autorzy są o nich indywidualnie informowani. Autor może domagać się wypłaty za utwór do 10 lat od jego publikacji.

Jak podaje KOPIPOL⁴ średnio autor otrzymuje 1000 złotych, faktyczna wartość jest przedstawiana autorowi po przekazaniu deklaracji. Wypłata jest jednorazowa za każde dzieło autora.

3.2. Czechy

Podstawa prawna i nadzór państwa nad działaniem OZZ

Działalność OZZ w Czechach jest unormowana w ustawie nr 121/2000 Prawo Autorskie i Prawa Pokrewne oraz w poprawkach do innych aktów prawnych. Na podstawie ustawy minister właściwy ds. kultury może udzielić w drodze decyzji administracyjnej prawo do wykonywania zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. Każda decyzja w precyzyjny sposób określa zakres działalności organizacji, a w szczególności: zakres praw, którym organizacja ma zarządzać, formę prawną dyspozycji prawem (leasing, użyczenie, reprodukcja, dystrybucja i inne) i określenie jurysdykcji prawnej.

Organem nadzorczym nad OZZ jest Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej. Organizacje są zarejestrowane na liście OZZ. Rodzi to również obowiązek składania przez te organizacje corocznych sprawozdań ze swojej działalności. Ministerstwo zastrzega sobie również możliwość cofnięcia autoryzacji takiej organizacji, jeżeli nie spełnia ona swojej funkcji lub jej działalność jest sprzeczna z prawem.

Warunki wydania zezwolenia na prowadzenie organizacji zbiorowego zarządzania:

- Złożenie stosowej aplikacji na otrzymanie zezwolenia. Aplikacja musi zawierać między innymi informację o tym, jakie prawa będą chronione przez organizację.
- Przedstawienie wzorów umów, które będą podpisywane z podmiotami zewnętrznymi, projektu planu alokacji i dystrybucji utworów oraz opisu zasad wypłaty wynagrodzenia ze zgromadzonych funduszy.
- Stworzenie programu wspierania istotnych kulturowo utworów i wykonań.
- Przedstawienie listy nazwisk osób, które wyraziły zainteresowanie zbiorowym zarządzaniem ich prawami.
- Oszacowanie przewidywanych wpływów z zarządzanych praw, kosztów ich poboru oraz proponowanego poziomu wynagrodzenia dla twórców, których prawa będą chronione.

Zakres i sposób działania OZZ

Organizacje OZZ zajmują się ochroną praw autorskich i majątkowych, związanych z prawem autorskim, jak również sposobem udostępniania dzieł publice oraz prawem do ich zniszczenia przez autora. Ustawa nakłada na zarządcę praw zbiorowych obowiązek reprezentacji podmio-

⁴ http://www.kopipol.pl/?page_id=3069

tów praw autorskich oraz wykonywania ich praw, roszczeń do zwrotu lub jakiegokolwiek bezpodstawnego wzbogacenia się podmiotu nieuprawnionego. Tak zebrane środki trafiają na specjalny fundusz, z którego finansowe są działania na rzecz propagowania kultury i ochrony praw autorskich i pokrewnych. Wprowadzone jest również domniemanie, że jeżeli określone prawo jest chronione przez OZZ, to dana organizacja ma prawo do pobierania stosownych opłat od użytkownika praw autorskich lub pokrewnych i przekazania ich autorowi. OZZ posiada również legitymację procesową do wszelkich czynności związanych z reprezentacją autora.

W celu ochrony autorów, w przypadku negocjowania umów z OZZ, strony mogą zgodnie z art. 102, skorzystać z pomocy mediatorów lub ekspertów wyznaczonych przez ministerstwo.

Część praw podlega obowiązkowemu zarządzaniu zbiorowemu. W szczególności są to:

- Korzystanie z artystycznego wykonania utworu, opublikowanego w celach komercyjnych przez radio lub telewizję, jak również emisja, redystrybucja oraz retransmisja tego wykonania.
- Wykorzystanie reprodukcji na własny użytek w oparciu o zapis audio lub audiowizualny lub przy użyciu jakiegokolwiek innego utrwalenia przez przeniesienie treści za pomocą urządzenia technicznego do pustego nośnika takiego utrwalenia.
- Wykonanie reprodukcji na własny użytek osoby fizycznej oraz osoby prawnej lub jednoosobowej działalności gospodarczej na użytek wewnętrzny, za pomocą urządzenia technicznego do wykonywania lub drukowania reprodukcji na papierze lub innym materiale nośnym.
- Odsprzedaż oryginalnego dzieła sztuki, wypożyczanie oryginałów lub reprodukcji opublikowanych prac.

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizację

Ochrona prawa autorskiego w Czechach jest unormowana w art. 2 Prawa Autorskiego. Przedmiotem prawa autorskiego jest dzieło literackie lub jakiegokolwiek inne dzieło sztuki, praca naukowa, która jest unikalnym efektem działalności twórczej autora i jest wyrażona w dowolny sposób, zauważalny w sposób obiektywny, również w formie elektronicznej, bez względu na jego zakres, czas trwania, cel lub znaczenia. Utwór bez żadnych ograniczeń to dzieło literackie, wyrażone w mowie lub piśmie, utwór muzyczny, sztuka teatralna lub musicalowa, choreografia, pantomima, fotografia, utwór audiowizualny, a w tym film, dzieła sztuk plastycznych, takich jak malarstwo, grafika, rzeźba, obiekt architektoniczny lub założenie urbanistyczne, dzieła sztuki użytkowej i dzieła kartograficzne.

Co istotne w kwestii OZZ, ustawowo jest określone, w jakich proporcjach będą przekazywane środki na wynagrodzenia w przypadku sprzedaży urządzeń technicznych do utrwalania nagrań dźwiękowych oraz w przypadku czystych nośników nagrań dźwiękowych (opłata reprograficzna): 50% środków dla autorów i 50% na rzecz wykonawców i producentów nagrań, a w przypadku nagrań audio-video: 60% dla autorów i wykonawców oraz 40% dla producentów tych nagrań. Za repartycję tych środków do autorów i producentów odpowiedzialne są OZZ, które pobierają za to stosowną opłatę. Jej wysokość ustala sam OZZ.

Ochroną praw w rozumieniu organizacji jest reprezentowanie interesów członków organizacji poprzez podpisanie umów z podmiotami korzystającymi w sposób komercyjny z utworów i dzieł, pobieranie opłat i przekazywanie wynagrodzenia właścicielowi praw autorskich. OZZ dodatkowo kontrolują i sprawdzają, czy i w jaki sposób dany utwór jest wykorzystywany.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Czechach

W Czechach obecnie istnieje sześć organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi:

1. **OSA** – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s. – największa organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi. Zrzesza 7,5 tys. członków, chroni ponadto milion zagranicznych podmiotów. Zajmuje się głównie prawami dotyczącymi utworów muzycznych oraz audiowizualnych.

2. **Dilia** – stowarzyszenie autorów oraz innych posiadaczy praw autorskich. Swoim działaniem obejmuje takie dziedziny sztuki, jak: teatr, książki i inne.

3. **Intergram** – organizacja wykonawców oraz producentów muzycznych i audiowizualnych. Nastawiona głównie na młodych, niezależnych wykonawców i autorów. Specjalizuje się w organizowaniu koncertów i innych występów artystycznych w sferze publicznej, z naciskiem na efekty wizualne. Wybór władz jak w stowarzyszeniu.

4. **OOA-S** – Ochranná organizace autorská – sdružení autorů děl výtvarného umění, architektury a obrazové složky audiovizuálních děl (pol. Organizacja Praw Autorskich – Stowarzyszenie autorów dzieł sztuki wizualnej, architektury i dzieł audiowizualnych). Organizacja utworzona z myślą o osobach, które nie mają wiedzy o funkcjonowaniu praw autorskich i pokrewnych lub są spadkobiercami tych praw. Zapewnia pomoc w korzystaniu z praw i prowadzeniu działalności gospodarczej z nimi związanej. Specjalizują się w działach szeroko rozumianej sztuki wizualnej, digitalizacji, architekturze.

5. **Gestor** – zbiorowy administrator prawa autorów do wynagrodzenia z odsprzedaży oryginalnego dzieła, w szczególności obrazów, rysunków, gobelinów, litografii, rzeźby, ceramiki, klejnotów.

6. **Oaza** – Ochranná asociace zvukařů – autorů – zajmuje się głównie pomocą prawną w przygotowaniu wniosku o nadanie statusu profesjonalnego projektanta muzycznego do Ministerstwa Kultury. Jest to nowa organizacja, która działa na rzecz realizacji praw wynikających z decyzji Ministerstwa, które w 2005 roku uznało projektantów dźwięku za autorów w rozumieniu ustawy ochronie praw autorskich.

Organizacje te konkurują pomiędzy sobą o zdobycie klientów, ale jednocześnie są mocno ukierunkowane na określone branże czy wiek artystów, którzy przystępują do organizacji⁵.

System poboru opłat przez OZZ

Taryfikator opłat licencyjnych jest ustalany w indywidualnych umowach OZZ z podmiotami, które wykorzystują dzieło lub utwór. Wysokość opłaty zależy od rodzaju dzieła (muzyka, muzyka klasyczna, obraz itp.), metod jego dystrybucji i czasu jego emitowania (telewizja, koncert, telewizja państwowa), typu jego wykorzystania (tło muzyczne w reklamie, remix itp.) oraz

⁵ Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej, <https://www.mkcr.cz/frequently-asked-questions-953.html?lang=en&searchString=collective>

⁶ <http://www.osa.cz/media/72913/osa-rad2012-web-en.pdf>

⁷ Sprawozdanie finansowe za 2015 r. OSA, http://www.osa.cz/media/129714/osa_rocenka2014.pdf

⁸ Sprawozdanie finansowe za 2015 r. Gestor, http://www.gestor.cz/images/public/annual_report_2015.pdf

czasu jego trwania, a cennik uwzględniający te parametry jest podany na stronach właściwych OZZ. System opłat jest podzielony na opłatę stałą, powiększoną o procent wartości przychodu zależny od tego, w którym przedziale znajduje się dany utwór. Ponadto z rynku pobierana jest opisana wcześniej opłata reprograficzna.

Wynagrodzenie za korzystanie z utworu dla twórcy

Wysokość wynagrodzenia jest dokładnie określona i ujawniona w cenniku wynagrodzeń, chyba że została zawarta inna umowa pomiędzy stronami. Wysokość środków przekazanych twórcom, podmiotom posiadającym prawa autorskie, wydawcom i producentom jest wyrażona procentowo w stosunku do pobranej opłaty od podmiotu korzystającego z prawa. Największe procentowo tantiemy są przekazywane kompozytorom, w dalszej części malejąco autorom lirycznym, współautorom, organizatorom, producentom, współproducentom. Tantiemy wynoszą od 100% pobranej kwoty w szczególnych przypadkach, do 8,5% w przypadku współproducentów. Ponadto bierze się pod uwagę: jaka część utworu lub dzieła i w jakim zakresie została wykorzystana; czy była modyfikowana; czy była w domenie publicznej, czy komercyjnej. Kolejnymi czynnikami wpływającymi na wysokości wypłaty są: łączny zasięg (liczba odbiorców); czy jest to wykonanie pierwotne, czy wtórne; jakiego rodzaju jest to dzieło lub utwór. W przypadku koncertów i wydarzeń jednorazowych OZZ przekazują należną kwotę w ciągu 30 dni od otrzymania zapłaty od organizatora. Natomiast w przypadku utworów i dzieł rozliczenia dokonywane są kwartalnie.

Osoby, które były pierwotnymi i pierwszymi posiadaczami praw autorskich, są uprawnione do 10% z należnego wynagrodzenia, o ile zgłoszą swoje zainteresowanie oraz potwierdzą pierwotną własność.

Przystępowanie do OZZ na przykładzie OSA

Mechanizm w OSA jest następujący: wypełnienie kwestionariusza, opłacenie opłaty rejestracyjnej w wysokości 500 CZK oraz podpisanie umowy o reprezentację. Aby zostać członkiem stałym, trzeba przez 5 lat być zarejestrowanym autorem i spełnić minimalny wymóg rocznego dochodu określonego w statusie. Podobne systemy zakładają inne OZZ. Status członka zwyczajnego pozwala na udział w walnym zgromadzeniu oraz gwarantuje bierne i czynne prawo wyborcze do organów organizacji⁶.

Finanse OZZ w Czechach

Największa organizacja OSA w sprawozdaniu za rok 2014 zadeklarowała, że posiadała ponad milion autorów oraz publicystów z całego świata, 8.166 artystów i autorów krajowych. Całkowite wpływy w 2013 roku to 851.789 tys. CZK, przekazane środkami właścicielom praw to 740.549 tys. CZK, koszty operacyjne to 146.376 CZK tys., co stanowi 17,2% kosztów operacyjnych⁷.

Natomiast Gestor, czyli jedna z organizacji specjalistycznych, miała w 2015 roku całkowite wpływy w wysokości 14.574 tys. CZK. Środki przekazane członkom oraz zagranicznym OZZ wyniosły 10.314 CZK, natomiast koszty administracyjne – aż 2.914 CZK, co stanowi 20% wpływów. Jednocześnie na koniec 2015 roku Gestor miał 21.657 tys. CZK nieprzekazanych tantiem⁸.

3.3. Węgry

Podstawa prawna i nadzór państwa nad działaniem OZZ

Całość ochrony praw autorskich jest uregulowana w ustawie o ochronie praw autorskich – LXXVI z 1999⁹ oraz rządowych dekretach: 100/2009 (V. 8.) w sprawie szczegółowych zasad dotyczących udzielenia licencji do wykorzystania utworów „osieroconych”, 156/1999 (XI. 3.) w sprawie struktury i funkcjonowania Rady Ekspertów Praw Autorskich, 158/2000 w sprawie zakresu urzędzeń reprograficznych, 117/2004 (IV. 28.) w sprawie określenia sposobu i warunków przekazywania i udostępniania do publicznej wiadomości w przypadku swobodnego użytku. Ponadto część regulacji zawartych jest w Kodeksie Cywilnym.

Przedmiotem prawa autorskiego są wszystkie utwory literackie, naukowe i artystyczne, niezależnie od tego, czy są one ujęte ustawą o ochronie praw autorskich. W szczególności są to: prace literackie (np. literatura piękna, literatura techniczna, prace naukowe i publicystyczne); wystąpienia publiczne; programy komputerowe i związana z nim dokumentacja, kod źródłowy, kod obiektu lub inna forma, a w szczególności aplikacje i systemy operacyjne; musicale, balety i pantomimy; utwory muzyczne – instrumentalne, wokalne i wokально-instrumentalne; słuchowiska radiowe i telewizyjne; utwory kinematograficzne i inne produkcje audiowizualne; dzieła narysowane, namalowane, wyrzeźbione, wygrawerowane lub w jakiegokolwiek inny sposób wytworzone; prace fotograficzne; mapy; prace i plany architektoniczne, plany budowy kompleksów i architektura miejska; projekty obiektów inżynierskich; projekty sztuki użytkowej oraz wzorów użytkowych, kostiumów i dekoracji; wzornictwo przemysłowe; bazy danych kwalifikujących się jako zbiór dzieł.

Jak widać, jest to katalog otwarty, bez dokładnej definicji dzieła, natomiast wyjątkowym rozwiązaniem jest wprowadzenie mechanizmu każdorazowego ustalania, czy dany wytwór jest dziełem, w przypadku kiedy zachodzi taka wątpliwość.

Funkcjonowanie organizacji zbiorowego zarządzania jest uregulowane w Rozdziale XII w art. 85–92 w ustawie o ochronie praw autorskich – LXXVI z 1999 r. OZZ są powoływane do egzekwowania prawa autorskiego i praw pokrewnych, które są indywidualnie niewykonalne ze względu na charakter lub okoliczności ich stosowania. Twórcy dzieł są reprezentowani przez OZZ niezależnie od tego, czy jest to określone w ustawie, czy opiera się na decyzji właścicieli tych praw¹⁰.

Zbiorowe zarządzanie prawami wymaga rejestracji organizacji. Właściwym organem nadzoru nad OZZ jest Ministerstwo Kultury. Podmiot starający się o wpis do rejestru musi złożyć wniosek zawierający następujące informacje: zakres działalności z uwzględnieniem poszczególnych praw, definicje grup właścicieli praw autorskich, statut i tabele opłat (zatwierdzone corocznie). Węgierskie prawodawstwo wprowadziło równocześnie zakaz działalności innych organizacji niż zarejestrowanych. Jeżeli takie powstaną, to ich działania są nieważne. OZZ nie mogą być przedsiębiorstwami, a jedynie stowarzyszeniami o charakterze non-profit. Jeżeli wykonują poboczną działalność gospodarczą, muszą ujawnić informacje o tej działalności i podać do wiadomości publicznej wysokość osiągniętych z niej dochodów.

Węgierskie OZZ muszą rejestrować co roku w Ministerstwie Kultury taryfy opłat oraz wzorce umów z artystami i grupami posiadającymi prawa. Zobowiązane są ponadto do przekazywania informacji o mechanizmie ustalania wynagrodzenia twórców, innych warunkach uczestnictwa

w organizacji oraz o sposobie podziału wynagrodzeń wśród podmiotów uczestniczących. Ich obowiązkiem jest również raportowanie o przekazywaniu praw autorskich do innych podmiotów oraz sprawozdawanie zebranych i rozdysponowanych środków finansowych, w szczególności pochodzących z opłaty reprograficznej.

Z ustawy o ochronie praw autorskich wynika obowiązek publikacji w Internecie przez OZZ informacji dotyczących: zasad zrzeszania się, warunków przystąpienia do organizacji, członkostwa, działania taryf stosowanych przez organizację, zasady podziału środków zgromadzonych przez organizację, sprawozdań rocznych, władz i członków uprawnionych oraz wzorów umów.

Zakres i sposób działania OZZ

OZZ prowadzi inkaso w imieniu swoich członków, a także w zastępstwie twórców niezrzeszonych. Jeżeli organizacja pobrała opłatę za korzystanie z praw autorskich i, pomimo podjętych starań, nie jest w stanie znaleźć właściciela tych praw, przelewa środki na specjalne konto, gdzie po roku zostają one rozdystrybuowane po organizacjach wspólnego zarządzania w celu przekazania ich na: cele kulturalne, członkom tych organizacji, wspieranie ochrony praw autorskich oraz działalność statutową.

OZZ pobierają środki od podmiotów korzystających z praw autorskich i przekazują je zrzeszonym właścicielom praw autorskich. Ponadto zostało zastosowane domniemanie, że danym prawem autorskim lub pokrewnym zarządza organizacja zbiorowego zarządzania, chyba że zostanie udowodnione, że tak nie jest.

Co do zasady, członkami organizacji mogą być tylko osoby posiadające prawa autorskie. Na poziomie ustawowym uregulowano kwestie pełnego dostępu do wszelkich informacji o stanie ochrony praw danego twórcy oraz wynagrodzenia, które mu się w związku z tym należy.

Opłata reprograficzna została określona w art. 21 ust. 1 ustawy o prawie autorskim. Zgodnie z dyspozycją przepisu, należności są wpłacane przez producentów urządzeń, a w przypadku importu opłaty wnoszą osoby, które zobowiązane są do opłaty cła. Jeżeli nie można takiej osoby określić, opłatę wnosi pierwszy dystrybutor na terenie Węgier. Opłata reprograficzna ma formę ryczałtu, nie ma możliwość całościowego czy częściowego zwolnienia z niej jakiegokolwiek podmiotu. Zakres urządzeń, które mają zostać objęte opłatą są regulowane przez Dekret Rządowy nr 158/2000, jednakże stawki są corocznie proponowane przez RZS (Magyar Reprográfiai Szövetség, Węgierski Sojusz Praw Reprograficznych). RZS jest pozarządową organizacją zbiorowej ochrony praw autorskich, prowadzącą działalność non-profit. Jej zadaniem jest przekazywanie środków (następuje to raz w roku) pozyskanych z opłaty reprograficznej na rzecz swoich członków oraz pozostałych OZZ. Łączne przychody RZS, w tym z opłaty reprograficznej, to 468.867 tys. forintów. Członkom oraz organizacjom uprawnionym przekazano 398.833 tys. forintów. Koszty operacyjne i administracyjne to 70.034 tys. forintów, co stanowi 15% całości przychodów¹¹.

⁹ https://www.szttnh.gov.hu/en/English/jogforras/hungarian_copyright_act.pdf.

¹⁰ Art. 85 ustawa o ochronie praw autorskich – LXXVI z 1999 r.

¹¹ Sprawozdanie finansowe za rok 2015 RZS: http://www.reprografia.hu/doc/RSZ_2015_Eves_Beszamolo.pdf

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi na Węgrzech

Na Węgrzech działa dziewięć organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. Poza wcześniej opisanym RZS wyróżnić można:

1. **Artisjus** – największa organizacją OZZ na Węgrzech, specjalizuje się w utworach muzycznych oraz telewizyjnych. Do jej zadań należy również reprezentacja innych węgierskich OZZ przed telewizjami i podmiotami zagranicznymi. W 2015 roku wpłaty na fundusz Artijus wyniosły 17.082.605 tys. forintów. 33% z całości wpłat zostało przekazane innym OZZ jako wynagrodzenie z tytułu praw autorskich ich członków, wyniki z delegacji reprezentacji przed pomiotami zagranicznymi. Koszty działalności z każdym rokiem są obniżane, ale jednocześnie z każdym rokiem zmniejszają się wpływy. W 2015 roku zebrano o 10% mniej środków niż w 2014 roku. Całkowite koszty administracyjne i operacyjne w 2015 roku to 3.868.425 tys. co stanowiło 22,6% całości przychodów netto. Warunkiem pełnego członkostwa jest wpisanie się na listę, opłacenie składek oraz pięcioletni staż w organizacji z określonym przychodem rocznym. Dopóki nie zostaną spełnione te przesłanki, właściciel praw autorskich jest członkiem nadzwyczajnym bez czynnego i biernego prawa do wyboru władz stowarzyszenia¹².

2. **Filmjus** – Węgierskie Towarzystwo Ochrony Praw Autorów i Producentów Branży Audiowizualnej (Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete). Całkowite przychody 738.288 tys. forintów, koszty administracyjne i operacyjne 85.028 tys. forintów, czyli 14%.

3. **EJI** – Biuro Ochrony Praw Wykonawców (Előadóművészi Jogvédő Iroda), specjalizuje się w działaniach na rzecz wykonawców telewizyjnych, scenicznych oraz spadkobierców praw autorskich.

4. **HUNGART** – Stowarzyszenie Artystów Plastyków (Hungart Vizualis Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület), specjalizuje się w obrazach, dziełach wizualnych, rysunkach, kolekcjach oraz sprawach spadkowych związanych z prawami autorskimi.

5. **MAHASZ** – Organizacja Węgierskiego Przemysłu Nagraniowego (Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület), skupia i reprezentuje interesy producentów nagrań.

Na Węgrzech działają ponadto organizacje zajmujące się prawami wydawców (Repropress), autorów literackich (HLACS), autorów literatów utworów niefantastycznych, fantastycznych i wydawców (MASZRE).

¹² Sprawozdanie finansowe za rok 2015 Artijus, http://www.artisjus.hu/wp-content/uploads/2016/06/annualreport_2015.pdf

¹³ Das Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (UrhG) – ustawa o prawie autorskim i pokrewnych prawach autorskich z 9 września 1965 r.

¹⁴ Zob. Marcin Słomski, „Niemieckie prawo własności intelektualnej w zarysie”, „Palestra” 2014, t.Tom 59, Numer nr 5–6 (677–678), (2014) s. 134–145.

¹⁵ Das Grundgesetz (GG) – niemiecka Ustawa Zasadnicza z 23 maja 1949 r.

¹⁶ Teodora Konach, „Autorskie prawa osobiste w ustawodawstwach Francji i Republiki Federalnej Niemiec – analiza prawno-porównawcza”, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, Rok LXXVI – zeszyt. 3 – 2014, s. 107.

¹⁷ Zob. Prawo własności intelektualnej w Niemczech Poradnik dla przedsiębiorców, wyd. I, Berlin 2014.

¹⁸ https://www.dpma.de/service/englisch/the_office/duties/supervision/list/index.html [dostęp 19.12.2016 r.].

4. KRAJE EUROPY ZACHODNIEJ

4.1. Niemcy

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

Niemieckie prawodawstwo rozróżnia ochronę prawną własności przemysłowej (gewerblicher Rechtsschutz) i prawa autorskiego (das Urheberrecht)¹³. Prawno-majątkowe aspekty prawa autorskiego (die vermögensrechtlichen Aspekte des Urheberrechts), są konstytucyjnie chronione poprzez regulacje art. 14 GG27 (Ustawa Zasadnicza z 23 maja 1949 r.)¹⁴. Artykuł 73, ustęp 1, punkt 9 niemieckiej Ustawy Zasadniczej¹⁵ stanowi, że Federacja posiada wyłączne kompetencje ustawodawcze w dziedzinie prawnej ochrony własności przemysłowej, prawa autorskiego i wydawniczego.

Niemieckie prawo autorskie to koncepcja monistyczna, uprawnienia twórcy traktowane są jako jednolite i niezbywalne prawo służące do ochrony jego interesów w aspekcie osobistym i majątkowym¹⁶.

Prawo autorskie w Niemczech przyznaje jego posiadaczowi uprawnienia o charakterze majątkowym i niemajątkowym. Katalog chronionych utworów w niemieckiej ustawie o prawie autorskim (Urheberrechtsgesetz) nie jest enumeratywny (niewymienienie w nim danych kategorii nie oznacza, że nie podlegają one ochronie).

Aby dany utwór mógł uzyskać ochronę prawną, musi spełniać następujące przesłanki:

- 1) musi zostać stworzony przez człowieka;
- 2) musi posiadać indywidualny charakter (konieczne jest istnienie więzi uczuciowej między twórcą a stworzonym przez niego utworem);
- 3) musi prezentować poziomy twórczy (kreatywność, oryginalność);
- 4) musi zostać uzewnętrzniony (konieczność zapoznania się z utworem przez osoby trzecie)¹⁷.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Niemczech

Aby założyć organizację zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Niemczech, należy uzyskać zezwolenie Niemieckiego Urzędu ds. Patentów i Znaków Towarowych (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA). Niemieckie prawo nie narzuca formy prawnej prowadzenia działalności. Status OZZ może uzyskać również osoba prywatna.

Wykaz organizacji chroniących prawa autorskich w Niemczech obejmuje aktualnie 13 podmiotów¹⁸. Do największych z nich należą:

1. **GEMA** (Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte) – chroniąca prawa twórców utworów fonograficznych;
2. **GVL** (Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH) – chroniąca prawa wykonawców i producentów nagrań audio i wideo;
3. **VG Wort** (Verwertungsgesellschaft Wort – Rechtsfähiger Verein kraft Verleihung) – chroniąca prawa twórców utworów literackich;
4. **VG Bild-Kunst** (Verwertungsgesellschaft Bild - Kunst) - chroniąca prawa twórców audio-wizualnych, grafików, artystów, architektów itp.).

GEMA to odpowiednik polskiego ZAIKS-u. Istnieje od 1933 roku, działa w formie stowarzyszenia. Reprezentuje ok. 3300 kompozytorów, autorów tekstów i wydawców muzycznych, oraz około 6400 członków z ograniczonym prawem. W sumie GEMA zarządza prawami ponad 65.000 podmiotów¹⁹.

Aby być reprezentowanym przez GEMA należy zostać członkiem organizacji i podpisać tzw. czyn cesji (niem. Berechtigungsvertrag), czyli przeniesienie eksploatacji praw medialnych dla całego repertuaru autorskiego do GEMA. O pełne członkostwo można ubiegać się po pięcioletnim okresie (członkowie muszą w tym okresie otrzymać co najmniej 30.000 euro w wypłatach od GEMA w ciągu pięciu kolejnych lat). Do tego czasu twórcy przysługuje status „członka nadzwyczajnego”, z ograniczonym prawem głosu (i zwykle skromniejszym udziałem w dochodach z opłat). Stowarzyszenie pobiera prowizję od 10 do 25%. Roczna składka wynosi dla autorów 50 euro, dla wydawców muzycznych 100 euro.

GEMA wypłaca pieniądze z tytułu tantiem swoim członkom według złożonego algorytmu dystrybucyjnego. Do podziału wykorzystywany jest system punktowy, który rozróżnia muzykę rozrywkową (U-Musik, Unterhaltungsmusik) i muzykę poważną (E-Musik, Ernste Musik). Piosenka popowa warta jest 12 punktów, podczas gdy duże orkiestrowe dzieło z czasem gry dłuższym niż 70 minut jest warte 1200 punktów.

GEMA nie osiąga żadnego zysku. Po odliczeniu kosztów administracyjnych, dystrybuuje cały dochód (w tym z opłaty reprograficznej) do twórców. W 2015 roku łączne przychody osiągnęły rekordowy poziom w wysokości 893,8 mln euro, natomiast 145,7 mln euro skonsumowano w ramach kosztów administracyjnych (16,3% uzyskanych przychodów)²⁰. W 2015 roku GEMA zatrudniała 891 pracowników.

Organami stowarzyszenia są: walne zgromadzenie, rada nadzorcza i zarząd. W corocznych walnych zgromadzeniach mogą brać udział wszyscy członkowie zwyczajni i delegaci na zjazd. Walne zgromadzenie wybiera co trzy lata radę nadzorczą, składającą się z sześciu kompozytorów, czterech autorów tekstów i pięciu wydawców muzycznych. Rada nadzorcza powołuje i odwołuje zarząd i pełni rolę organu kontroli. Pracami GEMA kieruje zarząd, który jest zobowiązany do przedstawienia radzie i walnemu zgromadzeniu corocznego sprawozdania.

GEMA została skrytykowana przez Komisję Europejską, która zarzuciła jej m.in. wykorzystywanie pozycji dominującej (dystrybucja dochodów zebranych z członkostwa tylko do tych, którzy byli członkami zwyczajnymi co najmniej trzy lata). KE skrytykowała również politykę GEMA, która zabrania obcokrajowcom uzyskanie zwyczajnego lub nadzwyczajnego członkostwa, jako sprzeczną z artykułem 82 Traktatu WE (złamanie zasady równego traktowania ze względu na przynależność państwową)²¹.

GVL – działa w imieniu wykonawców i producentów nagrań audio i wideo. Pełni rolę pośrednika pomiędzy właścicielami praw a użytkownikami praw. Reprezentuje prawa 144.771

¹⁹ Ok. 55.000 autorów zawarło umowy z GEMA, ale nie spełniają wymogów pełnego członkostwa

²⁰ https://www.gema.de/fileadmin/user_upload/Gema/gema_finanzbericht_2015_e.pdf [dostęp 19.12.2016 r.].

²¹ Daniel Gervais (red.), *Collective Management of Copyright and Related Rights*, The Hague, Kluwer Law International, 2006
http://www.ivir.nl/publicaties/download/collective_management_in_the_european_union.pdf

artystów, producentów muzycznych i filmowych. GVL działa w formie spółki z o.o. (GmbH). Jej pracą kieruje dwóch dyrektorów zarządzających: Guido Evers i dr Tilo Gerlach, powoływanych przez akcjonariuszy BVMI i Dov. Zatrudnienie w spółce znajduje ponad 140 pracowników.

VG WORT – OZZ z siedzibą w Monachium. Działa od 1958 roku. Zarządza prawami do eksploatacji utworów literackich (także w radiu i telewizji). Pobiera opłatę reprograficzną od producentów drukarek i urzędzeń wielofunkcyjnych (34 mln euro w 2009 roku z tytułu lat zaległych, 282 mln euro za lata 2002–2007), a także opłaty licencyjne od punktów kserograficznych. Zarząd powoływany jest przez Radę Nadzorczą. Członków Rady wybiera na okres czterech lat zgromadzenie ogólne.

VG Bild-Kunst – to stowarzyszenie zrzeszające ponad 54.000 członków: artystów, twórców sztuki wizualnej (m.in. fotografów, projektantów, rysowników), którzy przystępują do jednej z grup zawodowych w ramach organizacji. Członkostwo w VG Bild-Kunst jest bezpłatne. Jego odpowiednikiem w Polsce jest ZAPA (Stowarzyszenie Filmowców Polskich – Związek Autorów i Producentów Audiowizualnych).

VG Media – OZZ z siedzibą w Berlinie, założona w 2001 roku. Reprezentuje prawa autorów ponad 200 publikacji cyfrowych oraz prawa własności intelektualnej ponad 150 niemieckich (i niektórych międzynarodowych) prywatnych nadawców telewizyjnych i radiowych. Akcjonariuszami VG Media jest 25 koncernów medialnych. 50% udziałów należy do prywatnych stacji telewizyjnych i radiowych, a kolejne 50% posiadają wydawcy prasowi.

Opłaty reprograficzne w Niemczech

Pobór i podział opłat reprograficznych w Niemczech pozostaje w kompetencji Centralnej Agencji Prawa Prywatnego Odtwarzania (niem. Zentralstelle für private Überspielungsrechte – ZPÜ), będącej spółką cywilną utworzoną przez dziewięć organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi. Agencja powstała w 1963 r i ma siedzibę w Monachium. ZPÜ pobiera od producentów i importerów urzędzeń opłaty, które następnie rozdziela właściwym organizacjom zarządzającym prawami autorskimi. W 2013 r. łączna kwota pobranych przez ZPÜ opłat wyniosła 201,9 mln EUR, z czego 129 mln EUR (63%) stanowiły opłaty od urzędzeń elektroniki użytkowej²².

Relacje między OZZ a ich członkami

23 kwietnia 2010 roku Komisja Europejska przeprowadziła wysłuchanie publiczne w sprawie zbiorowego zarządzania prawami w UE. Celem rozprawy było zbadanie jak wyglądają relacje między właścicielami praw autorskich, organizacjami zbiorowego zarządzania i użytkownikami komercyjnych praw autorskich i jak ewoluowały z biegiem czasu²³.

²² Informacja nt. organizacji systemu poboru i wysokości opłat reprograficznych w Niemczech. <https://germany.trade.gov.pl/pl/abc-biznesu/publikacje/171315,informacja-nt-organizacji-systemu-poboru-i-wysokosci-oplat-reprograficznych-w-niemczech.html.pdf>.

²³ http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/management/index_en.htm

OZZ muszą z jednej strony wypełniać obowiązki wymagane dla ochrony zbiorowych interesów wszystkich członków i efektywnie zarządzać ich prawami, z drugiej zaspokajając swoje indywidualne potrzeby. OZZ, działając w imieniu właścicieli praw, ponoszą koszty funkcjonowania. Artyści mają prawo domagać się wysokiej jakości świadczonych przez nich usług i przejrzystego zarządzania. Niezwykle ważną kwestią jest wpływ artystów na sposoby funkcjonowania instytucji chroniących prawa autorskie. Podczas wysłuchania publicznego podkreślono konieczność reprezentacji autorów czy wydawców w organach OZZ.

Finanse OZZ w Niemczech

Całkowity budżet obejmuje przychody z licencji, dochodów z odsetek i papierów wartościowych, a także innych dochodów operacyjnych²⁴.

W rekomendacjach podkreślono konieczność równego traktowania posiadaczy praw.

Tabela 3. Przychody organizacji zbiorowego zarządzania w Niemczech w 2014 roku (kwoty w mln euro)

GEMA	Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	893.601
GVL	Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH	163.370
VG WORT	Verwertungsgesellschaft WORT, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	146.384
VG Musikedition	Verwertungsgesellschaft Musikedition, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	5.902
VG Bild-Kunst	Verwertungsgesellschaft Bild-Kunst, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	79.746
GÜFA	Gesellschaft zur Übernahme und Wahrnehmung von Filmaufführungsrechten mbH	8.216
VFF	Verwertungsgesellschaft der Film- und Fernsehproduzenten mbH	25.855
VGf	Verwertungsgesellschaft für Nutzungsrechte an Filmwerken mbH	9.325
GWFF	Gesellschaft zur Wahrnehmung von Film- und Fernsehrechten mbH	46.840
AGICOA GmbH	AGICOA Urheberrechtsschutz GmbH VG Media Gesellschaft zur Verwertung der Urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH	20.467
VG Media	VG Media Gesellschaft zur Verwertung VG Media Gesellschaft zur Verwertung der Urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH	78.216
VG TWF	Verwertungsgesellschaft Treuhandgesellschaft Werbefilm mbH	0.612
GWVR (od IX 2014)	Gesellschaft zur Wahrnehmung von Veranstalterrechten mbH	0.000
łącznie		1,478.534

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych wskazanych OZZ.

4.2. Francja

Podstawa prawna i nadzór państwa nad działaniem OZZ

Francja przyjęła dualistyczny model ochrony praw autorskich, który prawa osobiste i majątkowe traktuje autonomicznie. Kwestię ochrony praw autorskich reguluje Kodeks własności intelektualnej (Code de la propriété intellectuelle), ustawa z 11 marca 1957 r. Regulacje dotyczące

tworzenia organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi znajdują się w artykułach L321-1 – L321-13. Instytucje te funkcjonują w formie spółek cywilnych²⁵.

Projekt statutu OZZ należy przedstawić ministrowi właściwemu do spraw kultury, który w przypadku istotnych przesłanek może zwrócić się do sądu, przeciwstawiając się stworzeniu takiej firmy. Organizacje zobligowane są do powołania przynajmniej jednego kontrolera i jednego zastępcy (zgodnie z artykułem 219 ustawy nr 66–537 z dnia 24 lipca 1966 roku – ustawa o spółkach handlowych), którzy przeprowadzają swoje obowiązki zgodnie z przepisami określonymi w wyżej wymienionej ustawie.

Żeby utwór był chroniony prawem autorskim, powinien być oryginalny. Francuski Kodeks Własności Intelektualnej (CPI) nie precyzuje definicji oryginalności pracy (utwór powinien być dziełem umysłu autora). Z kolei francuskie sądy uważają dzieło za oryginalne, gdy osobowość autora dzieła jest odzwierciedlona w utworze lub kiedy można docenić osobisty wkład (wysiłek) autora w dzieło. Francuskie prawo nie chroni pomysłów i koncepcji, dlatego utwór powinien zostać w jakiś sposób zmaterializowany, aby kwalifikować się do ochrony praw autorskich. Utwór jest chroniony od momentu powstania. Autorskie prawa osobiste są niezbywalne. Czas trwania praw majątkowych wynosi 70 lat po śmierci autora.

Twórcy nie są zobowiązani do przynależenia do OZZ i mogą samodzielnie zarządzać swoimi prawami. W kilku przypadkach wymaga się powierzenia zarządu swoich praw OZZ²⁶.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi we Francji

Do najważniejszych OZZ we Francji należą:

1. **Sacem**;
2. **CFC** – Centre Français d'Exploitation du droit de copie;
3. **ADAGP**;
4. **SACD**.

Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM) – Stowarzyszenie Autorów, Kompozytorów i Wydawców Muzycznych z siedzibą we Francji, to organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, francuski odpowiednik polskiego ZAiKS-u. Organem kontrolnym jest Komitet Kontroli (Trybunału Obrachunkowego). Firma prywatna, krytykowana za wynagrodzenia zarządu. Członkostwo nie jest obowiązkowe, francuski autor lub kompozytor może osobiście zarządzać prawami lub dołączyć do jakiegokolwiek innego stowarzyszenia zagranicznego. SACEM reprezentuje i broni 157.000 członków we Francji i na całym świecie. Repertuar SACEM uważany jest za największy na świecie.

Z tytułu praw autorskich SACEM pobrał w 2015 roku 862 mln euro (ponad 1,3 mld euro przychodu – uwzględniając również kary i inne dochody) i rozpowszechnił tantiemy do około

²⁴ Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA, Annual Report 2015 https://www.dpma.de/docs/service/veroeffentlichungen/jahresberichte_en/annualreport2015.pdf

²⁵ W odróżnieniu od uregulowań polskich, francuska spółka cywilna posiada osobowość prawną od momentu rejestracji w Rejestrze Handlowym i Spółek.

²⁶ <http://www.iclg.co.uk/practice-areas/copyright/copyright-2017/france>.

293 tysięcy autorów piosenek, kompozytorów i wydawców z całego świata. Koszty wyniosły 150.0 mln euro (w tym 134.6 mln euro kosztów pracowniczych)²⁷.

Z umowy zawieranej przez SACEM z twórcami wynika, iż autorzy wnoszą jako aport do spółki całą swą twórczość i oddają na wyłączność prawo do udzielania licencji i inkasowania wynagrodzeń, zarówno w zakresie publicznych wykonań, jak i nagrań mechanicznych²⁸.

Centre Français d'Exploitation du droit de copie (CFC) – organizacja, która zarządza w imieniu autorów i wydawców prawami autorskimi w zakresie papierowych i cyfrowych wydań książek i prasy.

SDRM (Société pour l'administration du Droit de Reproduction Mécanique des auteurs, compositeurs et éditeurs) – założona w 1935 roku, broni interesów w dziedzinie praw reprodukcyjnych na nośnikach fizycznych (bez druku). Udziałowcami SDRM są SACEM (posiada 59 z 61 udziałów czyli 96,7%) oraz AEEDRM (posada 2 z 61 udziałów czyli 3,3%). SDRM mieści się w siedzibie SACEM.

SPEDIDAM (La Société de perception et de distribution des droits des artistes-interprètes) – chroni prawa ok. 100.000 artystów wykonawców, zrzesza ok. 33.000 członków.

SACD (Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques). Istnieje od 1829 roku. Podstawowym zadaniem SACD jest zapewnienie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi poprzez gromadzenie i dystrybucję tantiem za utwory audiowizualne: kino (filmy krótkie i fabularne), telewizja (filmy telewizyjne i seriale), filmy animowane, dramaty radiowe i sztuk scenicznych: teatru, opery, musicali, cyrku, sztuki ulicznej itp. SACD ma swoje oddziały w Belgii i Kanadzie. Zrzesza ok. 53.000 twórców.

SOFIA (Société Française des Intérêts des Auteurs de l'écrit) – chroni interesy autorów słowa pisanego. Jest organizacją non-profit. Utworzony w 1999 roku z inicjatywy Francuskiego Towarzystwa Literatów (Société des Gens de Lettres – SGDL). SOFIA reprezentuje ok 6000 autorów i 200 wydawców, którzy stanowią 80% rynku wydawniczego we Francji.

ADAGP (Société des Auteurs dans les Arts Graphiques et Plastiques) powstała w 1953 roku w celu ochrony praw autorskich w dziedzinie grafiki oraz sztuki wizualnej. Razem ze **SCAM (Société civile des auteurs multimedia)** reprezentuje prawa reżyserów, autorów wywiadów, pisarzy, tłumaczy, dziennikarzy, twórców wideo, fotografów i ilustratorów.

Opłaty reprograficzne we Francji

Opłaty reprograficzne zostały wprowadzone do Kodeksu Własności Intelektualnej ustawą z dnia 3 stycznia 1995. Są one pobierane od producentów i importerów urządzeń i nośników wykorzystywanych do kopiowania czy nagrywania. Do 2011 roku opłaty reprograficzne we Francji pobierały dwie organizacje: SORECOP i COPIE FRANCE. Jednak po połączeniu się w 2011 roku to COPIE FRANCE pozostaje jedynym podmiotem pobierającym i dystrybuującym (do OZZ) środki z tego tytułu. OZZ musi bardzo precyzyjnie określić, których autorów prace zostały skopiowane i do którego posiadacza praw zebrane kwoty powinny być rozdzielone. W ten sposób do autorów trafia 75% opłaty reprograficznej. Pozostałe 25% jest wykorzystywane w celu wsparcia inicjatyw twórczych czy szkolenia dla artystów. W 2011 roku prawie 50 mln euro zostało wykorzystanych do tych celów²⁹.

Zgodnie z dyrektywą 2001/29/WE o społeczeństwie informacyjnym Francja, tak jak inne Państwa Członkowskie Unii Europejskiej musi zapewnić rekompensaty za kopiowanie utworów w zakresie dozwolonego użytku osobistego. Opłata od czystych nośników wynosiła w 2014 roku: dysk twardy w odtwarzaczu i nagrywarce video, setboxie – od 6,3 euro (pojemność do 8 giga)

do 45 euro (pojemność powyżej 320 giga), dysk twardy audio – od 1,0 do 1,5 euro. W 2012 r. pobrano z tytułu opłat reprograficznych we Francji ok.173.877.725 euro³⁰.

Stawki opłaty reprograficznej ustalane są przez Komisję, niezależny organ administracyjny w skład którego wchodzi: 12 przedstawicieli beneficjentów (autorzy, wykonawcy, wydawcy i producenci) oraz 12 przedstawicieli podmiotów zobowiązanych do jego zapłaty (6 przedstawicieli producentów i importerów oraz 6 przedstawicieli konsumentów). Członków Komisji i jej przewodniczącego powołuje w drodze wspólnego Rozporządzenia Ministrów właściwy do spraw kultury, przemysłu i konsumentów. Przewodniczącemu Komisji wybiera się spośród członków Rady Stanu, Sądu Kasacyjnego lub Trybunału Skarbowego.

Tabela 4. Porównanie wybranych opłat reprograficznych we Francji i w Niemczech.

Typ urządzenia	Francja	Niemcy
Tablety	6,40 euro (do 8 GB), 12,60 euro (do 64 GB)	
Smartfony	5,60 euro (do 8 GB), 15,10 euro (do 64 GB)	16,00 euro (<8 GB) 36,00 euro (≥ 8 GB)
pamięci USB	0,40 euro (do 2 GB) 0,91 euro (≤ 4 GB)	0,80 euro (ponad 8 GB) 1,56 euro (> 4 GB)
Zewnętrzny dysk twardy	20 euro	
Multimedialny, zewnętrzny dysk twardy	6,30 euro (do 8 GB)	32,00 euro (do 2 TB)
Odtwarzacz MP3		5 euro

Źródło: Quick Guide to Private-Copy Levy Systems, World Law Group, 2014.

4.3. Hiszpania

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

Hiszpańskie prawo autorskie znajduje swoje podstawy w ustawie z dnia 10 stycznia 1879 roku, inspirowanej rozwiązaniami francuskimi. Ujednolicone regulacje odnośnie praw autorskich zostały ustanowione królewskim dekretem ustawodawczym 1/1996 z dnia 12 kwietnia 1996, wprowadzającym Prawo Własności Intelektualnej. Hiszpania jest stroną Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych.

²⁷ https://societe.sacem.fr/repimg/en/live/anglais/Sacem/Press_Resources/Annual_reports/Sacem_RA_2015_GB.pdf.

²⁸ Zob. DECYZJA Nr RWA – 21/2004 Prezesa UOKiK z dn. 16 lipca 2004, <https://www.uokik.gov.pl/download.php?id=341>.

²⁹ <http://www.copiefrance.fr/en/>.

³⁰ http://www.zaiks.org.pl/745,111,czyste_nosniki_%E2%80%93_nie_podatek_i_nie_od_piractwa.

W Hiszpanii ochrona praw autorskich jest automatyczna i zachodzi od momentu stworzenia utworu. Istnieje również możliwość rejestracji autorskiej pracy, w celu uzyskania mocniejszego dowodu ochrony. Wniosek o rejestrację w Rejestrze Własności Intelektualnej (Registro de la Propiedad Intelectual, który podlega Ministerstwu Kultury) wymaga uiszczenia opłaty. Oczekiwanie na wydanie decyzji wynosi około 6 miesięcy. W urzędzie tym mogą zostać zarejestrowane wszelkie dzieła artystyczne lub naukowe, np. książki, przemówienia, wykłady, utwory muzyczne, sztuki teatralne, dzieła audiowizualne i filmowe, rzeźby, malarstwo a także projekty, plany, makiety instalacji inżynierskich i architektonicznych itp.

W Hiszpanii prawa są zawsze własnością autora dzieła, chyba że powstało ono w trakcie stosunku pracy, wtedy jest dziełem zbiorowym, lub prawa zostały przypisane osobie trzeciej.

Ochrona praw autorskich trwa przez 70 lat od śmierci autora, jeżeli jest on osobą fizyczną. W przypadku, gdy autor jest osobą prawną, czas ochrony wynosi 70 lat od dnia 1 stycznia roku następującego po roku, w którym praca została opublikowana, a po roku od jej powstania, jeśli praca nie została opublikowana.

Podstawa prawna i nadzór państwa nad działaniem OZZ

Istnienie hiszpańskich OZZ (Gestión colectiva de los derechos de propiedad intelectual) jest uregulowane w ustawie o własności intelektualnej. Aby zarządzać prawami autorskimi w imieniu osób trzecich, niezbędne jest uzyskanie pozwolenia Ministerstwa Kultury (publikowane w Dzienniku Urzędowym). Największą organizacją zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi w Hiszpanii jest Sociedad General de Autores y Editores (SGAE), która do 1987 roku miała de facto monopol na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Hiszpanii

Obecnie zarejestrowanych jest osiem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Można wśród nich wyróżnić podmioty zarządzania prawami własności intelektualnej autorów:

1. Sociedad General de Autores y Editores (**SGAE**),
2. Centro Español de Derechos Reprográficos (**CEDRO**),
3. Derechos de Autor de Medios Audiovisuales (**DAMA**),
4. Visual, Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (**VEGAP**),

Podmioty zarządzania prawami własności intelektualnej wykonawców:

5. Sociedad de Artistas Intérpretes o Ejecutantes de España (**AIE**),
6. Artistas Intérpretes Sociedad de Gestión (**AISGE**),

Podmioty zarządzania prawami własności intelektualnej producentów:

7. Asociación De Gestión De Derechos Intelectuales (**AGEDI**),
8. Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (**EGEDA**)³¹.

SGAE – Sociedad General de Autores y Editores. Podmiot prywatny, liczący ponad sto tysięcy członków. Działa od 1899 roku, reprezentuje prawa do ponad dziesięciu milionów utworów muzycznych, dramatycznych, choreograficznych i audio-video. Zarządza ok. 70% praw własności intelektualnej w Hiszpanii. Zatrudnia ponad 400 pracowników. Ma swoje biura w Meksyku, Argentynie, na Kubie, w USA i Brazylii. Jest wiodącym OZZ w Hiszpanii i Ameryce Łacińskiej,

piątym co do wielkości w Europie i ósmym na świecie. W 2015 roku SGAE osiągnęło łącznie 246.88 mln euro przychodów z tantiem (248.42 mln euro w 2014 roku – spadek o 0,6%). 237.9 milionów euro przekazano twórcom (254.1 mln euro w 2014 roku). Rok 2015 zamknięto stratą finansową w wysokości 30.733 milionów euro (-28.910 mln euro w 2014 r)³².

1 lipca 2011 roku aresztowano ośmiu członków SGAE, w tym prezydenta Teddy Bautista. Zostali oni oskarżeni o defraudację środków związku. Szacuje się, że w latach 1997–2011 sprzeniewierzyli aż 87 milionów euro.

Sociedad de Artistas Intérpretes o Ejecutantes de España (AIE) – ma biura w Madrycie, Barcelonie i Sewilli. Zarządza prawami własności intelektualnej artystów muzycznych, Powstała w 1989 roku, jest organizacją non-profit. AIE ma w Hiszpanii ponad 23.000 członków i reprezentuje, wraz z innymi podmiotami zarządzania, repertuar ponad 800.000 wykonawców (współpracuje z 85 OZZ na świecie).

Organem zarządczym jest Rada Dyrektorów (zarząd). Składa się z 30 członków (prezes, trzech wiceprezesów, sekretarza i 25 doradców (consejeros)).

Wszystkie przychody AIE w 2015 roku wyniosły 29.095.710 euro³³, 29,7 miliona euro zostało rozdystrybuowane wśród twórców. AIE podkreśla, że koszty administracyjne pobierane od swoich członków są niższe niż 10%.

Asociación De Gestión De Derechos Intelectuales (AGEDI) to stowarzyszenie non-profit, założone przez hiszpańskich producentów fonograficznych. Zbiorczo zarządza prawami odtworzenia publicznego i reprodukcji fonogramów i teledysków (w radiu i telewizji, transporcie publicznym, w placówkach usługowych itp.). Obecnie posiada 478 członków. W ich imieniu AGEDI zarządza prawami do tysięcy fonogramów oraz krajowych i zagranicznych teledysków. Stowarzyszenie pobiera opłatę administracyjną w wysokości 19,2% uzyskanych przychodów. W AGEDI obowiązuje również minimalna opłata administracyjna 130 euro dla członków krajowych i 260 euro dla członków zagranicznych.

W skład Komitetu Sterującego AGEDI wchodzi przedstawiciele: WASP, LOLLIPOP RECORDS, GLOBAL MUSIC, Sony Music Entertainment, UNIVERSAL MUSIC i WARNER MUSIC.

Centro Español de Derechos Reprográficos (CEDRO) – prywatne stowarzyszenie non-profit reprezentujące autorów i wydawców książek, czasopism, gazet i partytur. 23,493 członków (21,438 autorów oraz 2,055 wydawców). Działa od 1988 roku.

Derechos de Autor de Medios Audiovisuales (DAMA) – jest organizacją non-profit, utworzoną przez pisarzy i filmowców w celu zarządzania i ochrony ich praw autorskich. W 1999 roku grupa reżyserów i scenarzystów z SGAE uznała, że tantiemy rozliczane przez największy hiszpański OZZ są rozliczane niekorzystnie dla twórców audiowizualnych i założyli swoją organizację.

³¹ <http://www.mecd.gob.es/cultura-mecd/areas-cultura/propiedadintelectual/gestion-colectiva/entidades-de-gestion-colectiva.html>

³² https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/documentos-sgae/PDF_SGAE_2016/INFORME_DE_GESTION_SGAE_2015_WEB.pdf.

³³ https://www.aie.es/wp-content/uploads/Memoria_AIE_2015.pdf.

Obecnie DAMA tworzy ponad 900 członków bezpośrednich i reprezentuje ponad 100.000 utworów audiowizualnych w Hiszpanii. Siostrzaną organizacją w Polsce jest SFP – ZAPA.

Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP) – jest organizacją non-profit, która na terenie Hiszpanii reprezentuje ponad sto tysięcy autorów z całego świata. Została utworzona w 1990 roku przez grupę hiszpańskich artystów w celu zarządzania prawami własności intelektualnej. W tym samym roku VEGAP stała się pełnoprawnym członkiem CISAC. Reprezentuje prawa autorów malarzy, rzeźbiarzy, fotografików, ilustratorów, projektantów, artystów wideo, architektów i innych twórców wizualnych. Stowarzyszenie pobiera jednorazową opłatę członkowską 60.10 euro płatną w chwili przyjęcia.

Artistas Intérpretes Sociedad de Gestión (AISGE) – jest podmiotem, który zarządza w Hiszpanii prawami własności intelektualnej aktorów, tancerzy i menedżerów teatralnych. Jest organizacją non-profit, zarządzaną przez Radę Dyrektorów (zarząd), w skład której wchodzi 25 osób. Rada wybierana jest raz na cztery lata.

Opłaty reprograficzne w Hiszpanii

Do stycznia 2012 roku producenci i importerzy urządzeń analogowych i cyfrowych mieli obowiązek uiszczania opłaty reprograficznej organizacjom zbiorowego zarządzania. Królewski dekret mocą ustawy nr 20/2011 zlikwidował ten obowiązek, przerzucając rekompensatę z tytułu reprografii na budżet państwa. W 2012 roku fundusz na ten cel wyniósł 5 mln euro³⁴. Kwota rekompensaty miała być ustalana corocznie w drodze rozporządzenia ministerialnego.

Organizacje zbiorowego zarządzania złożyły skargę do Generalnego Sekretarza Rady Unii Europejskiej, uznając, że nowy system niewystarczająco rekompensuje szkody poniesione przez posiadaczy praw, których reprezentują. Refinansowanie opłaty reprograficznej z budżetu państwa zostało zakwestionowane przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Zgodnie z jego wyrokiem z dnia 9 czerwca 2016 roku, koszty powinny być ponoszone wyłącznie przez użytkowników, a nie przez państwo. Wezwał on tym samym rząd hiszpański do zmiany zakwestionowanego prawa.

10 listopada 2016 Sąd Najwyższy Hiszpanii uchylił dekret królewski, który wprowadził nowy system opłaty reprograficznych³⁵. Orzeczenie było wynikiem wspomnianego wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

³⁴ <http://www.theworldlawgroup.com/Document.asp?DocID=113471>

³⁵ <http://www.poderjudicial.es/cgpj/en/Judiciary/Supreme-Court/Judicial-News/El-Tribunal-Supremo-anula-la-regulacion-del-canon-digital-con-cargo-a-los-Presupuestos-Generales-del-Estado-por-ser-contraria-al-derecho-de-la-UE>

5. KRAJE NORDYCKIE (DANIA I SKANDYNAWIA)

5.1. Podobieństwa pomiędzy regulacjami państw nordyckich

Kraje skandynawskie mają długie tradycje dotyczące rozwiązań legislacyjnych odnośnie praw autorskich. Jednocześnie ściśle ze sobą współpracują w kwestii wypracowania najlepszego modelu zarządzania prawami autorskimi. Wszystkie kraje skandynawskie wdrażają dyrektywy unijne i regulacje międzynarodowe, implementując je do swoich przepisów. Wiele organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Skandynawii jest ze sobą powiązanych.

Najistotniejszym elementem modelu skandynawskiego jest ustawowa możliwość pozbawienia części praw autora dzieła. Wynika to z dbałości o powszechny dostęp do kultury. Jednocześnie w krajach tych skrupulatnie dba się o to, aby twórcy otrzymywali wynagrodzenie za swoje dzieła. Są trzy zasady, które umożliwiają pozbawienie autora części praw. Należą do nich:

- **Free utilisation** – możliwość nieodpłatnego i nieograniczonego wykorzystania dzieła bez konieczności informowania autora. Tę zasadę stosuje się przede wszystkim w przypadku przekształcenia dzieła przez muzeum, bibliotekę lub archiwum na potrzeby osoby niepełnosprawnej.
- **Compulsory license** – możliwość wykorzystania dzieła bez konieczności informowania autora, który finalnie otrzymuje wynagrodzenie za użytkowanie. Wykorzystywana jest najczęściej w muzyce, gdzie dany utwór można powielać na kolejnych publikacjach bez pytania autora, ale z koniecznością zapłacenia mu adekwatnej kwoty.
- **Collective agreement license** – rozszerzona licencja, obejmuje umowę między organizacją OZZ a użytkownikiem, który ma dostęp do wszystkich dzieł danego typu na zasadzie licencji lub wymuszonego dostępu. Oznacza to w praktyce możliwość wykorzystania dzieła, do którego organizacja OZZ nie ma prawa, przy czym organizacja pośrednicząca musi wypłacić artyście należne mu wynagrodzenie

Dodatkowo we wszystkich krajach skandynawskich specjalnie traktuje się placówki edukacyjne i inne państwowe instytucje, takie jak szpitale, archiwa czy więzienia. Mają one ułatwiony dostęp do korzystania, a przede wszystkim do kopiowania dzieł.

Prawa autorskie są w krajach skandynawskich bardzo poważnie traktowane, dlatego też kraje te prowadzą silną politykę anty-piracką. Przepisy dotyczące nielegalnego kopiowania i wykorzystania dzieł są wyjątkowo restrykcyjne.

Rozszerzona licencja zbiorowa (ang. **Extended Collective Licensing, ECL**)

Rozszerzona licencja zbiorowa jest wyjątkowym rozwiązaniem skandynawskim, w którym:

- Organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi po odbyciu negocjacji z użytkownikiem zawiera umowę;
- Umowa ta jest wiążąca również w przypadku właścicieli praw niebędących członkami organizacji;

- Organizacja OZZ ma obowiązek wypłacić wynagrodzenie na identycznych zasadach członkom organizacji jak i pozostałym artystom, których dzieł dotyczyła umowa z użytkownikiem.
- Organizacja musi udokumentować, że dopełniła pełnych starań, żeby odnaleźć artystę, z którym nie miała podpisanej umowy. Może również zadecydować o przekazaniu pieniędzy należnych autorowi na cele kulturalno-edukacyjne (zazwyczaj istnieje specjalny fundusz zarządzany przez OZZ, który pożytkuje uzbierane w ten sposób pieniądze);
- Artysta, którego dzieło wykorzystano bez zgody, może zgłosić się do organizacji i zabronić ponownego wykorzystania dzieła oraz wystąpić o odszkodowanie.

Organizacja może podpisać rozszerzoną licencję zbiorową tylko w przypadku spełnienia następujących warunków:

- reprezentatywności.
- profesjonalizmu.
- specjalistycznej wiedzy.
- dobrej kondycji finansowej.

Te cztery cechy w praktyce oznaczają, że ECL mogą podpisać jedynie te OZZ, które zrzeszają najwięcej artystów danego nurtu. Odpowiada to w rzeczywistości największej firmie OZZ muzycznej (w przypadku muzyki), filmowej (dla filmów), literackiej (dla książek) itd. w skali kraju.

Nadzór państwa nad OZZ

OZZ muszą być zatwierdzone przez odpowiedzialne za to ministerstwo (Kultury w Danii i Norwegii, Sprawiedliwości w Szwecji, Kultury i Edukacji w Finlandii). Mechanizm działania OZZ jest podobny. Po zatwierdzeniu przez ministerstwo organizacja ma możliwość podpisania umowy z artystami (producentami, firmami posiadającymi prawa do utworów/dzieł) oraz użytkownikami, którzy chcą wykorzystywać dzieła.

System OZZ z punktu widzenia artysty

Posiadaczem praw do dzieła jest jego twórca. Część posiadanych praw może on przenieść na inny podmiot (dotyczy to praw majątkowych), np. wytwórnię, konkretną osobę (np. agenta) lub organizację OZZ. Jeśli się na to zdecyduje, wtedy w pewnym, określonym w umowie stopniu, nie będzie on decydować o losach dzieła. Zakres umowy jest dyskusyjny i można w niej zawrzeć wszystkie zastrzeżenia dotyczące upowszechniania, dystrybucji, miejsca upubliczniania, sprzedaży itd. Jeśli któraś ze stron nie wywiązuje się z umowy, można ją zerwać bądź rozpocząć postępowanie sądowe.

Autor w umowie może zdecydować się na czasowe lub trwałe przekazanie praw do utworu (tak jak napisano wcześniej – te umowy można modyfikować i rozwiązywać), może również podpisać klauzulę o przekazaniu przyszłych praw OZZ do dzieł, które powstaną.

Niektóre organizacje wymagają jednorazowej wpłaty rekrutacyjnej, aby zostać członkiem organizacji.

Po podpisaniu umowy z OZZ organizacja może pośredniczyć w zawieraniu umów z użytkownikiem. Nie musi do tego informować artysty, przedstawia mu tylko w stosownym czasie podsumowanie wraz z rozliczeniem należności. Takie podsumowanie może być przedstawiane rocznie (np. CopyDan, GRAMEX), półrocznie (KODA), raz na dwa lata lub więcej niż 2 razy na rok (SAMI, ALIS 4 razy w roku).

System OZZ z punktu widzenia użytkownika

Użytkownik, który z jakiegoś powodu potrzebuje uiścić opłatę za wykorzystanie dzieła objętego prawami autorskimi, powinien skontaktować się z właścicielem praw. Jeśli prawa są przeniesione z autora na inny podmiot, użytkownik powinien skontaktować się z innym podmiotem. Najprościej sprawa wygląda w przypadku opłat zbiorczych za korzystanie z TV, radia lub za odtwarzanie muzyki w miejscu publicznym. W przypadku zbiorowych licencji użytkownik zgłasza się do OZZ i wypełnia stosowny formularz, w którym przedstawia dzieła, z których chce korzystać. Opłaty są naliczane kwartalnie lub rocznie.

System OZZ z punktu widzenia OZZ

Organizacje OZZ w krajach skandynawskich funkcjonują na zasadach non-profit. W związku z tym nie mogą czerpać zysków z pośrednictwa w sprzedaży i udostępnianiu dzieł. Koszty administracyjne są pokrywane z prowizji pozyskiwanej z transakcji.

Poziom prowizji jest różny, część organizacji podaje procentową wartość pobieraną od każdej transakcji, inne w raportach rocznych przedstawiają ilość pobranej prowizji w zestawieniu z kosztami, poziom prowizji podają na umowach. Część opłat jest ustawowa – KODA 10%, GRAMEX ok. 13% w Norwegii, 10% w Finlandii.

5.2. Dania

Podstawa prawna i nadzór państwa nad działaniem OZZ

Jednostką odpowiedzialną za ochronę praw autorskich jest Ministerstwo Kultury. Ustawy regulujące kwestie praw autorskich to: Ustawa o prawie autorskim (2014)³⁶ i Ustawa o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi (2016)³⁷. Ustawa o prawie autorskim opisuje prawa i obowiązki autora dzieła, producenta i użytkownika. Głównym celem tej ustawy jest zapewnienie autorom środków finansowych będących zapłatą za ich wkład w kulturę oraz umożliwienie społeczeństwu dostępu do kultury.

Ustawa o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi opisuje ramy, w których mogą poruszać się organizacje zajmujące się zbiorowym zarządzaniem prawami autorskimi. Reguluje między innymi kwestie: reprezentowania właścicieli praw przez organizacje, zarządzania wynagrodzeniem, sprawozdawczość, czy też kwestie licencji wieloterytorialnych. Ta ustawa jest wynikiem wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z 2014 roku w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

Dodatkowym aktem prawnym jest Rozporządzenie w sprawie systemu opłat za puste taśmy, które stwierdza obowiązek dodatkowych opłat za puste taśmy z racji możliwości powielania na nich dzieł objętych prawami autorskimi³⁸. Opłata wynosi 0,0603 DKK za minutę taśmy analogowej

³⁶ <http://english.kum.dk/services/legislation/copyright>.

³⁷ <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=179431>.

³⁸ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=12011>.

audio, 0,0839 DKK za taśmę analogową video. Taśmy cyfrowe to koszt 1,88 DKK za sztukę, nośniki wizualne – 3 DKK, a cyfrowe kart pamięci – 4,28 DKK. Te stawki (opracowane w 2006 roku) są regulowane korektą kursu corocznie. Opłata pobierana jest przez organizację CopyDan. Odliczenie wartości tej opłaty może być zrealizowane na wniosek Związku Niewidomych lub Związku Osób Głuchych, jeśli nośniki mają być wykorzystywane na użytek osobom niepełnosprawnym.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Danii

1. **KODA** – licencje przyznane przez Ministerstwo Kultury: 2, należy do NBC, obejmuje publiczne odtwarzanie muzyki.

2. **Gramex** – licencje przyznane przez Ministerstwo Kultury: 3, również zajmuje się odtwarzaniem muzyki

3. **Copydan** – licencje przyznane przez Ministerstwo Kultury: 10, obejmuje zarządzanie prawami do zdjęć, tekstów, mediów, archiwów, TV, kopiowaniem dzieł i innymi. Tworzy stowarzyszenie kilku organizacji o różnych dziedzinach działania.

W Danii dostęp do dzieł osieroconych występuje poprzez rozszerzoną licencję. Dodatkowo na rynku duńskim działają również inne organizacje międzynarodowe, takie jak MPLC.

Tabela 5. Porównanie przychodów i kosztów duńskich OZZ.

Nazwa OZZ	Opłaty zebrane przez duńskie OZZ		Przyznano autorom		Koszty operacyjne	
	Przychód (mln DKK)	Kwota (mln DKK)	Kwota	%	Kwota (mln DKK)	%
KODA	859,6	776,2	90%		83,4	10%
Gramex	217,3	191,3	88%		25,8	12%
Tekst and Node	360,9	335,8	93%		25,1	7%
Arkiv	60,4	60,3	99,8%		0,1	0,2%
AVU-medier	53,6	48,3	90%		5,3	10%
KulturPlus	28,5	25,4	89%		3,1	11%
Verdens TV	1030,9	996,3	97%		34,6	3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych OZZ.

5.3. Norwegia

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

Ustawa regulująca kwestie ochrony praw autorskich to Ustawa o prawach autorskich z 1961 roku³⁹. Definiuje ona prawa autorskie, zawiera zasady, prawa i regulacje dotyczące kopiowania, udostępniania i modyfikacji dzieł, finansowania, przeniesienia praw autorskich, odsprzedaży, ochrony autora i sankcji. Jednostką odpowiedzialną za ochronę praw autorskich jest Ministerstwo Kultury

W ustawie znajdują się również zapisy dotyczące licencji przymusowych oraz innych ograniczeń praw autorskich oraz nowo implementowane zapisy dotyczące dzieł osieroconych.

Norwegia pozwala na nieodpłatne kopiowanie dzieł na własny użytek, koszty wykorzystania praw autorskich pokrywane są z budżetu państwa. W 2016 roku wyniosły 46 mln NOK.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Norwegii

1. **TONO** – zajmująca się muzyką;
2. **GRAMO** – zajmujące się muzyką w przestrzeni publicznej;
3. **KOPINOR** – zarządzający prawami do kopiowania i reprodukcji;
4. **NORWACO** – obejmujący utwory audiowizualne;
5. **BONO** – zajmujący się sztuką wizualną.

5.4. Finlandia

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

Ministerstwo Edukacji i Kultury jest odpowiedzialne za ochronę praw autorskich w Finlandii. Raport finansowy OZZ przekazywany jest Ministerstwu, w przypadku wykrycia niezgodności kontrolę finansową może przeprowadzić Regionalna Agencja Administracyjna lub Państwowa Agencja Administracyjna.

Podstawowym aktem prawnym regulującym kwestie praw autorskich w Finlandii jest Ustawa o prawie autorskim z 1961 roku⁴⁰. Obowiązuje również Dekret o prawach autorskich z 1995 roku⁴¹. Dekret przedstawia wyjątki od przetwarzania dzieł objętych ochroną praw autorskich, takie jak biblioteki dla głuchoniemych czy muzea. Zobowiązuje również do utworzenia Rady praw autorskich (w strukturze ministerstwa). Dodatkowo zawiera regulacje odnośnie kopiowania dzieł.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Finlandii

1. **GRAMEX** – prawa muzyków;
2. **TEOSTO** – prawa kompozytorów, tekściarzy, producentów, zajmuje się publicznym wykorzystaniem muzyki;
3. **Kopiosto** – fotokopie, nagrywanie i retransmisje TV i radio;
4. **Tuotos** – film i producenci audiowizualni;
5. **Sanasto** – literaci i tłumacze.

Opłaty reprograficzne w Finlandii

Od 1984 roku w Finlandii funkcjonował klasyczny system opłat reprograficznych, w którym opłatę doliczano do ceny produktu. Opłatą objęte były kasety audio i VHS, a w latach od 1998 do 2010 rozszerzono system na płyty CD, DVD, Blu-Ray i MiniDisc (opłata w 2010 roku wy-

³⁹ http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=395395.

⁴⁰ <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1961/en19610404.pdf>.

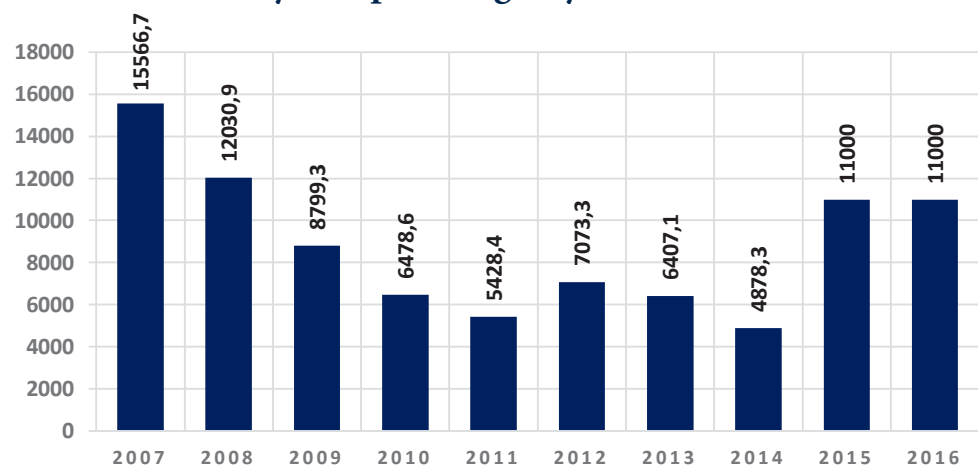
⁴¹ <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950574>.

nosiła od 0,2 do 1,8 EUR, w zależności od pojemności nośnika), cyfrowe urządzenia audio i wideo (opłata od 4 do 21 EUR, w zależności od pojemności pamięci wbudowanej). Opłatami nie były objęte telefony komórkowe, komputery, karty pamięci ani pamięć USB⁴². Fiński system nie obejmował kserowania, ponieważ uznano, że skala strat poniesionych przez autorów jest bardzo mała i zbieranie opłat za kserowanie jest nieopłacalne. Poborem i dystrybucją opłat zajmowało się TEOSTO.

W związku z malejącą wielkością zebranych opłat reprograficznych, wysokimi kosztami administracyjnymi oraz niezadowoleniem społeczeństwa, rząd Finlandii zdecydował się na zmianę systemu. Od 2010 roku Przeprowadzono szereg badań (między innymi badań rynku prywatnego kopiowania), które miały pomóc w podjęciu decyzji.

Poniższy wykres prezentuje sumę opłat zebranych w latach 2007-2014 i opłaty zrekompensowane z budżetu w latach 2015-2016⁴³.

Wykres 1. Suma opłat reprograficznych zebranych w poszczególnych latach w Finlandii.

Źródło: opracowanie własne.

W 2014 roku przyjęto poprawki do Ustawy o prawach autorskich, które stanowiły o zmianie systemu opłat reprograficznych. Od 2015 roku rekompensatę za utracone wynagrodzenie wypłaca się corocznie z budżetu państwa. Dystrybucją opłaty zarządza Ministerstwo Kultury i Edukacji, do którego należy również badanie rynku w celu ustalenia wartości opłat w kolejnych latach. Finansowana jest ona z dedykowanego podatku medialnego.

Podatek na media jest obowiązkowy i płaci go każdy, niezależnie od tego, czy posiada np. telewizor, czy też nie. Wysokość podatku dla osób fizycznych wynosi 0,68% dochodu (w roku

⁴² http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM_tr11.pdf?lang=en

⁴³ http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1037_2016.pdf

⁴⁴ https://www.vero.fi/en-US/Individuals/Payments/Public_broadcasting_tax
<http://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Maksaminen/Ylevero>

2016: od 70 do 143 EUR). Objęte są nim również firmy i organizacje, dla których podatek wynosi 0,35% dochodu (w roku 2013 roku od 140 do 3000 EUR)⁴⁴.

Tabela 6. Porównanie przychodów i kosztów fińskich OZZ.

Opłaty zebrane przez fińskie OZZ				Przyznano autorom		Koszty operacyjne	
Nazwa OZZ	Rok	Kwota	Jednostka	Wartość	Udział	Wartość	Udział
GRAMEX	2014	20,5	mIn EUR	18,5	90%	bd	
TEOSTO	2014	60,1	mIn EUR	52,3	87%	bd	
Kopiosto	2015	38,4	mIn EUR	33,4	87%	4,7	12%
Sanasto	2015	7,2	mIn EUR	6,8	94%	bd	

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych OZZ.

5.5. Szwecja

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

W Szwecji kwestie praw autorskich reguluje ustawa z 1960 roku o prawie autorskim do utworów literackich i artystycznych⁴⁵. Za ochronę praw autorskich odpowiedzialne jest Ministerstwo Sprawiedliwości.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Szwecji

1. **IFPI** – filmy fonograficzne;
2. **ALIS** – prawa literackie;
3. **BLF** – wideo;
4. **SFF** – obraz, fotografia,
5. **BUS** – prawa dotyczące grafiki
6. **STIM** (należy do NCB) – kompozytorzy, pisarze i wydawcy muzyczni;
7. **SAMI** – organizacja zajmująca się muzykami
8. **Bonus Presskopia** – zajmuje się licencjami dla placówek dydaktycznych i kopiowaniem.

Opłaty reprograficzne w Szwecji

Opłaty reprograficzne regulowane są rozporządzeniem o opłatach od niezapisanych nośników z 1998 roku. Wprowadziło ono nowe regulacje do Ustawy o prawie autorskim, określając kwoty, jakimi obciążone zostaną nośniki informacji, które mogą służyć do przechowywania kopy utworów chronionych prawem autorskim⁴⁶.

Wspomniane rozporządzenie obejmuje nośniki, takie jak: puste płyty CD i DVD, zewnętrzne twarde dyski, pamięć USB i odtwarzacze MP3. Opłata naliczana jest zgodnie z ustawą przez

⁴⁵ <https://lagen.nu/1960:729>.

⁴⁶ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/kassettersattning_GL03156/html.

organizację Copyswede i umieszczana w umowie z wytwórcą nośników. Wynosi ona 0,025 SEK za minutę nagrywania na nośniku analogowym, 0,04 SEK za megabajt nośnika cyfrowego i 0,025 SEK za megabajt na urządzeniach cyfrowych. Copyswede podało, że zebrano około 118 mln SEK z opłat za kopiowanie w 2014 roku.

Tabela 7. Porównanie przychodów i kosztów szwedzkich OZZ

Opłaty zebrane przez szwedzkie OZZ			Przyznano autorom		Koszty operacyjne		
Nazwa OZZ	Rok	Kwota	Jednostka	Wartość	Udział	Wartość	Udział
SAMI	2014	229,0	tys. EUR	138,0	60%	80,5	35%
BUS	2015	19,7	mln SEK	14,8	75%	bd	
STIM	2015	1800,0	mln SEK	1500,0	83%	144,0	8%
Bonus							
Persskopia	2015	230,1	mln SEK	216,0	94%	13,8	6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych OZZ.

Dodatkowe informacje

Jeśli nabywca praw zobowiąże się do sprzedaży dzieła i nie zrealizuje tego zobowiązania w czasie 2–4 lat (w zależności od dzieła), traci wynagrodzenie i przejęte prawa. Jedyną organizacją zajmującą się licencjami dla placówek dydaktycznych to Bonus Presskopia. Dopiero w październiku 2017 wejdzie w życie ustawa o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi.

⁴⁷ <https://www.gov.uk/intellectual-property-an-overview>.

⁴⁸ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/518555/Guidance_on_CRM_Directive_implementing_regulations.pdf.

⁴⁹ http://www.legislation.gov.uk/uksi/2016/221/pdfs/uksi_20160221_en.pdf.

⁵⁰ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/545615/Annual_Report_and_Accounts_2015-16.pdf.

6. KRAJE ANGLOSASKIE

6.1. Wielka Brytania

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

Prawa autorskie w Wielkiej Brytanii sankcjonuje Copyright, Designs and Patent Act 1988, (Ustawa o prawie autorskim, wzorach przemysłowych oraz patentach) wraz z późniejszymi nowelizacjami. Ochroną objęte są efekty ludzkiej działalności, unikalne od momentu ich powstania, a w szczególności: dzieła pisarskie, dzieła sztuki, fotografia, filmy, muzyka, programy powstałe na użytek telewizji, nagrań dźwiękowych (np. jingle radiowe), zawartość internetowych witryn oraz kształt obiektu.

Co do zasady autor jest właścicielem praw do danego dzieła. Odstępstwem od tej zasady jest wykonywanie pracy zleconej lub gdy dane dzieło zostało przekazane wraz z prawami autorskimi w umowie. W tej sytuacji prawa należą do podmiotu zlecającego lub zatrudniającego twórcę⁴⁷. Prawo do dzieła ma również ograniczenie czasowe, trwa przez całe życie artysty, a następnie 70 lat od końca roku, w którym autor zmarł. W przypadku nagrań dźwiękowych okres ochronny trwa 50 lat.

Autor z racji posiadania pełnych praw do swojego dzieła ma możliwość decyzji, czy samodzielnie będzie chronił swoją pracę, czy powierzy te działania specjalnym jednostkom. W razie zawarcia umowy o ochronie praw przez organizację zbiorowego zarządzania prawami istnieje również możliwość wycofania się ze współpracy (zwyczajowo okres ten trwa 6 miesięcy)⁴⁸.

Podstawa prawna i nadzór państwa nad działaniem OZZ

Działalność OZZ reguluje The Collective Management of Copyright (EU Directive) Regulations 2016. Za OZZ uznaje się podmiot posiadający prawo do zarządzania prawami autorskimi więcej niż jednego właściciela oraz taki, który zobowiązuje się działać w jak najlepszym interesie osób, które przekazały swoje prawa. Dodatkowym warunkiem jest konieczność, aby być organizacją non-profit oraz być własnością bądź być zarządzany przez członków⁴⁹.

Państwowym organem nadzorującym przestrzeganie praw autorskich i działalność OZZ jest powstały w 2007 roku Intellectual Property Office. W ramach swojej działalności IPO zajmuje się informowaniem o bieżącym stanie ochrony praw autorskich i pokrewnych, dofinansowuje audyty, zatrudnia mediatorów i prawników w celu pomocy osobą niezrzeszonym. Mediatorzy są niezbędni w celu realizacji polityki rozwiązywania spraw w sposób polubowny przez IPO. Takie działania miały swoje wymierne efekty w postaci zadowolenia 80% klientów z działań IPO w 2015 roku⁵⁰.

IPO sprawuje również nadzór nad OZZ w zakresie przestrzegania regulacji wykonawczych dotyczących OZZ. Możliwe jest wystosowanie skargi przeciwko OZZ. IPO w ciągu 15 dni rozpoznaje sprawę i decyduje, czy faktycznie prawo zostało naruszone. W wypadku przekroczenia przepisów IPO może nałożyć ewentualne sankcje na łamiącą zasady organizację. Natomiast

osoba poszkodowana przez OZZ może dochodzić swoich praw we własnym zakresie, jednakże w przypadku faktycznego naruszenia prawa stwierdzone przez IPO, sądy najczęściej rozstrzygają na korzyść właściciela praw⁵¹.

Dodatkowym organem egzekucji praw autorskich i pokrewnych występującym w systemie brytyjskim jest Copyright Tribunal. Jest to niezawisły, pozarządowy organ sądowy. Jest finansowany przez Department for Business, Energy & Industrial Strategy. Zajmuje się sporami licencyjnymi i handlowymi pomiędzy właścicielami praw (zarówno osób fizycznych, jak i OZZ) i podmiotami wykorzystującymi dzieła w celach biznesowych⁵².

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Wielkiej Brytanii

Działalność brytyjskich OZZ podzielona jest na branże. Inne organizacje specjalizują się w ochronie praw do utworów muzycznych, inne – kopiowania piśmiennictwa, a jeszcze inne – praw artystów sztuki wyższej. Oficjalnie w Wielkiej Brytanii działa dwanaście organizacji przypisanych jako organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi. Doliczyć należy jednak również kilka innych, które działają w podobny sposób, lecz nie są w ścisłym rozumieniu OZZ⁵³.

1. **PRS for Music** – jest to stowarzyszenie założone przez dwie inne firmy: PRS i Mechanical-Copyright Protection Society. Zajmuje się zarządzaniem prawami autorskimi w branży muzycznej. Do organizacji mogą przystąpić kompozytorzy, autorzy utworów i wydawcy muzycni. Obecnie liczba członków przekracza 118.000⁵⁴. Organizacja chroni prawa związane z wykonaniem utworu, jego retransmisją (koncerty, telewizja czy radio) oraz kopiowaniem na nośniki fizyczne (CD i DVD)⁵⁵. Tak jak inne organizacje zajmuje się również edukowaniem oraz lobbingiem. Lobbing odbywa się głównie w sferze nowych technologii i dostosowywania prawa do wymogów zmieniających się warunków technicznych i dystrybucyjnych. Opłaty licencyjne objęte są 44 taryfami. Opłaty są zróżnicowane ze względu na wielkość podmiotu, zakres korzystania z prawa (część czy całość utworu, podkład pod reklamę itp.), czas trwania licencji. Należy wyróżnić sytuacje, w których licencja nie jest konieczna. Jest to dozwolony użytek własny, w celach edukacyjnych czy leczniczych, sprawdzenie działania instrumentu, użytkowanie w biurze znajdującym się w miejscu zamieszkania. W roku 2015 ściągnięto w ramach opłat za licencję ponad 537 mln funtów, z czego artystom redystrybuowano niemal 461 mln funtów. Oznacza to, że do właścicieli praw autorskich trafiło 85,8% środków⁵⁶.

⁵¹ <https://www.gov.uk/government/publications/how-the-ipo-regulates-licensing-bodies/how-the-ipo-regulates-licensing-bodies>.

⁵² <https://www.gov.uk/government/organisations/copyright-tribunal>

⁵³ <https://www.gov.uk/guidance/licensing-bodies-and-collective-management-organisations> [dostęp: 24.12.2016].

⁵⁴ <https://www.prsformusic.com/Pages/default.aspx> [dostęp: 27.12.2016].

⁵⁵ <http://www.soundreef.com/en/blog/1/making-money-from-your-music/music-royalties-in-the-uk-a-quick-guide> [dostęp: 27.12.2016].

2. **Authors Licensing and Collecting Society** – specjalizuje się w ochronie praw autorów książek, artykułów i wydawców. Egzekwuje opłaty za fotokopie, kserokopie i kopie cyfrowe dzieł. Reprezentuje obecnie ponad 87 tys. osób. Koszt dożywotniego członkostwa to 36 funtów, a zostanie członkiem wymaga złożenia deklaracji w formie elektronicznej. Z tym, że nie jest konieczne płacenie tej kwoty, gdyż może być ona potrącona z tego, co ALCS uzyska od licencjodawców⁵⁷. W 2015 roku ALCS zebrało ponad 30,6 mln funtów, wypłacono 27,8 mln funtów dla właścicieli praw, co stanowi 90,9%. Rozliczenia pomiędzy organizacją a podmiotami zrzeszonymi dokonywane są dwa razy do roku.

3. **ACS** – Artists Collecting Society – zajmujące się prawami artystów, którzy są malarzami rzeźbiarzami czy osobami wykonującymi tzw. sztukę nowoczesną. Reprezentuje ponad 1000 osób. Aby stać się członkiem, należy wypełnić formularz oraz podpisać upoważnienie do reprezentowania praw⁵⁸. Zarząd składa się z dyrektorów wybieranych przez członków. Oprócz zwyczajowej ochrony praw autorskich i zbierania pieniędzy z licencji zajmuje się również pomocą w uzyskiwaniu funduszy z ponownej odsprzedaży dzieła (sankcjonuje to The Artist's Resale Right Regulations 2006). ACS podaje, że wypłacił twórcom w 2015 roku ponad 1,1 mln funtów, natomiast nie podaje, ile środków udało się pozyskać. Jednakże organizacja pobiera od swoich członków 15% z pozyskanych środków na działania administracyjne i operacyjne⁵⁹.

Opłaty reprograficzne w Wielkiej Brytanii

W Wielkiej Brytanii nie została nigdy wprowadzona opłata reprograficzna na urzędzaniach lub czystych nośnikach. Opłatami za kopiowanie zajmują się organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

6.2. Stany Zjednoczone

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

Amerykańskie prawo własności intelektualnej normuje zarówno konstytucja, w której można przeczytać następujące zdanie: „To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries”⁶⁰ („W celu wsparcia rozwoju nauki i użytecznych umiejętności zapewnienia się na czas określony autorom i wynalazcom wyłączone prawo do ich dzieł czy wynalazków”). Rozwinięcie tego przepisu znajduje się w Copyright Act of 1976.

⁵⁶ <http://prsformusic.com/aboutus/ourtrackrecord/Pages/default.aspx> [dostęp: 27.12.2016].

⁵⁷ <http://www.alcs.co.uk/Join/How-to-join> [dostęp: 27.12.2016].

⁵⁸ <http://artistscollectingsociety.org/join-ac/> [dostęp: 27.12.2016].

⁵⁹ <http://artistscollectingsociety.org/information-artists/> [dostęp: 27.12.2016].

⁶⁰ <http://constitutionus.com/> [dostęp: 22.12.2016].

Zgodnie z art. 102, ochronie prawnej podlegają oryginalne dzieła, utrwalone na dowolnym nośniku materialnym, znane obecnie lub takie, które mogą powstać w przyszłości. W takiej sytuacji z samego powodu powstania jest dzieło chronione i przypisane swojemu twórcy. Za obszary chronione uznaje się dzieła muzyczne, filmowe, literackie, plastyczne, fotograficzne, dramatyczne, nagrania dźwiękowe, pantomimy, choreograficzne, graficzne, rzeźbiarskie i architektoniczne⁶¹. Nie jest konieczna żadna rejestracja dzieła⁶². W przypadku próby dochodzenia swoich praw sądowo, wymagany jest wpis do odpowiedniego rejestru. Rejestr ten prowadzony jest przez, zależny od Biblioteki Kongresu, United States Copyright Office. Urząd ten w 2015 roku przeprowadził ponad 443 tysiące rejestracji⁶³. Rejestracja dokonuje się w momencie złożenia wszystkich wymaganych dokumentów. Jej koszt wpisu do rejestru waha się od 85 do 130 dolarów⁶⁴.

Czas ochrony praw autorskich w USA zakłada kilka odstępstw, lecz podstawowa ochrona trwa całe życie twórcy i 70 lat od końca roku, w którym zmarł. W wypadku gdy do utworu prawa mają współtwórcy, prawa trwają przez cały okres ich życia, a także 70 lat po śmierci ostatniego z współtwórców. Inne przypadki to chociażby dzieła twórców anonimowych lub działających pod pseudonimem, które chronione są 95 lat od chwili upublicznienia. Mogą być przedłużone do 120 lat, jeżeli przed upływem terminu dzieło uda się przypisać konkretnemu autorowi⁶⁵.

Licencje Creative Commons i dozwolony użytek osobisty

Wyjątkowym mechanizmem powstałym w Stanach Zjednoczonych są licencje Creative Commons. Są one dodatkiem do istniejącego prawa autorskiego. Autor może zastrzec, w jaki sposób ma być wykorzystywane dzieło. Istnieje sześć rodzajów tej licencji⁶⁶:

- **Uznanie autorstwa** (CC BY) – Licencja niemal całkowicie otwarta. Jedynym warunkiem jest wyszczególnienie autora. Dozwolona jest wszelka ingerencja w utwór oraz jego kopiowanie – również w celach zarobkowych.
- **Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach** (CC BY-SA) – Tak jak powyżej z tym, że powstałe w ten sposób dzieło musi być udostępnione na takich samych warunkach innym użytkownikom jak źródło.
- **Uznanie autorstwa – Bez utworów zależnych** (CC BY-ND) – Utwór może być rozpowszechniany (również komercyjnie), lecz w całości i niezmienionej formie oraz z przypisaniem autorstwa.
- **Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne** (CC BY-NC) – Zasady są takie, jak w przypadku licencji Uznanie autorstwa, lecz cel wykorzystania musi być niekomercyjny
- **Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach** (CC BY-NC-SA) – Identyfikacja jak powyżej z tym, że musi być udostępnione na takich samych warunkach innym użytkownikom jak źródło.

⁶¹ <https://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#102> [dostęp: 22.12.2016].

⁶² <https://www.copyright.gov/title17/92chap1.html> [dostęp: 22.12.2016].

⁶³ <https://www.copyright.gov/about/> [dostęp: 22.12.2016].

⁶⁴ <https://www.copyright.gov/forms>.

⁶⁵ <https://www.copyright.gov/title17/92chap3.html>.

⁶⁶ <https://creativecommons.org/licenses>.

■ **Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych** (CC BY-NC-ND) –

Dzieło można pobierać i rozsyłać przy jednoczesnym zaznaczeniu autorstwa.

System ten spotkał się z krytyką jednej z największych muzycznych organizacji typu OZZ w USA. Zarzucano mu, że promuje rozpowszechnianie muzyki za darmo⁶⁷.

Prawo amerykańskie dopuszcza tzw. dozwolony użytek w przypadku wykorzystania fragmentów czyjegoś dzieła do celów recenzenckich, relacji, badań, nauki czy komentarza. Niemniej musi ono spełniać pewne kryteria:

- 1) charakter użycia jest niekomercyjny bądź/i edukacyjny,
- 2) nie może w sposób nieuczciwy przyczynić się do sprzedaży lub zmiany wartości dzieła,
- 3) użyty fragment nie może być większością materiału⁶⁸.

Wysokość opłat licencyjnych

Wysokość opłat za wykorzystywanie utworów ustala specjalnie powołane do tego ciało działające przy Bibliotece Kongresu – Copyright Royalty Board. Składa się z trzech osób wybieranych przez szefa Biblioteki Kongresu na sześciolatnie kadencje. Tabele ustalane są na okres 5 lat. Ustalanie wysokości opłat odbywają się w formie wysłuchań zainteresowanych stron. Decyzję zatwierdza Szef Biblioteki Kongresu⁶⁹. Działalność CRB od niemal początku, kiedy powstała (2004 rok), budziła różnego rodzaju kontrowersje. W 2006 roku Recording Industry Association of America (RIAA), domagała się obniżenia tantiem z tytułu wykorzystania utworów w formie dzwonek na telefony lub innej postaci elektronicznej, argumentując, że nie jest zachowana równowaga między wytwórcami, a artystami⁷⁰. W roku 2007 część radiostacji w USA zaprzestało na jeden dzień nadawania w formie protestu wobec podniesienia stawek oraz nadaniu dodatkowych opłat na radiostacje internetowe⁷¹.

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Stanach Zjednoczonych

W Stanach działa kilkadziesiąt organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, o bardzo zróżnicowanym profilu działalności. Nie mają one wymogu rejestracji swojej działalności i podlegają one tylko zwykłemu nadzorowi sądowemu, tak jak jest to w przypadku stowarzyszeń.

ASCAP – American Society of Composers, Authors and Publishers to stowarzyszenie non-for-profit i jedna z największych muzycznych organizacji zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi. Zrzesza ponad 600 tys. członków w tym autorów, kompozytorów i wydawców⁷². Co 2 lata odbywają się wybory władz. Wybierane są rada, zarząd

⁶⁷ http://next.gazeta.pl/internet/1,104530,8074906,Amerykanski_odpowiednik_ZAIKSu_zbroi_sie_przeciwko.html.

⁶⁸ <https://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#107>.

⁶⁹ <https://www.copyright.gov/title17/92chap8.html#804>.

⁷⁰ <http://www.pcworld.pl/news/RIAA.chce.nizszych.stawek.dla.muzykow,103693.html>.

⁷¹ <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Cichy-protest-internetowych-radiostacji-1603751.html>.

⁷² <https://www.ascap.com/about-us>.

i prezydent. We władzach mogą zasiadać jedynie członkowie stowarzyszenia. Organizacja negocjuje, pobiera i rozdziela środki z licencji i opłat na rzecz swoich członków. Dodatkowo zajmuje się również lobbowaniem na rzecz dostosowywania prawa i ścigania internetowego piractwa. W roku 2015 wpływy z licencji i opłat osiągnęły poziom 1014 mln dolarów. W tym samym roku artystom przekazano 867,4 mln dolarów co stanowi blisko 86%⁷³ zebranych środków.

Drugim dużym podmiotem na rynku muzycznym jest **Broadcast Music Inc.** Zrzesza ponad 750 tys. autorów, kompozytorów i wydawców. Aby wstąpić w ramy tej organizacji, oprócz bycia jedną z trzech wcześniej wymienionych osób, należy też wypełnić odpowiedni formularz oraz podpisać umowę. Odpowiednio: artysta – 2 lata (opłata początkowa 150 dolarów, wydawca – 5 lat (opłata początkowa 250 dolarów)⁷⁴. W przeciwieństwie do swojego konkurenta, BMI może zmienić zasady płatności bez wiedzy swoich członków. Dodatkowo nie mają oni też wpływu na wybór władz organizacji, ponieważ jest ona prowadzona w formie spółki⁷⁵. W ciągu całego 2015 roku ściągnięto 1013 mln dolarów, a artystom przekazano 877 mln dolarów, co daje prawie 87% przekazanych środków⁷⁶.

Opłaty reprograficzne w Stanach Zjednoczonych

Opłaty Reprograficzne w Stanach Zjednoczonych opisane są w Copyright Act w z rozdziale 10 dodanym przez Audio Home Recording Act⁷⁷. Opłaty ustanowione są dla cyfrowych urządzeń nagrywających, nośników zapisu cyfrowego oraz nośników czystych. Płatności odbywają się kwartalnie, a objęci nimi są dystrybutorzy i producenci⁷⁸. Wysokość ustala AHRA. Czyste nośniki objęte są odgórną stawką 3% od nośnika. Urządzenia nagrywające 2% od ceny transferowej, ale nie mniej niż 1 dolar i nie więcej niż 8 dolarów. Wyjątkiem są urządzenia podwójne, w tym wypadku górny limit wynosi 12 dolarów. Nośniki zapisu cyfrowego objęte są stawką 3%⁷⁹. Fundusze zebrane w ten sposób przekazywane są do Copyright Royalty Board, a następnie deponowane w dwóch oddzielnych funduszach: Musical Works Fund i Sound Recordings Fund, z których są rozdzielane do odpowiednich podmiotów redystrybucyjnych⁸⁰. Należności muszą być wypłacone w tym roku, w którym zostały zebrane⁸¹.

6.3. Kanada

Definicja prawa autorskiego i praw pokrewnych chronionych przez organizacje

Kanadyjskie prawo autorskie jest zawarte w Copyright Act of Canada i Copyright Modernization Act. Ochronie podlegają: muzyka, spektakle i dzieła teatralne, literatura i dzieła sztuki⁸². Organem państwowym i nadzorczym mającym na celu ochronę praw autorskich jest Canadian Intellectual Property Office, który jest podległy Ministerstwu Przemysłu Kanady⁸³. To właśnie CIPO jest też jednostką odpowiedzialną za rejestrację dzieł, jej koszt to 50 dolarów kanadyjskich, jeżeli robi się to przez Internet, i 65 dolarów, gdy rejestracja następuje w inny sposób. Rejestrację utworu uważa się za skuteczną z dniem otrzymania przez CIPO wszystkich wymaganych dokumentów, bez względu na okres czasu potrzebny do ich zweryfikowania przez urzędników biura i przesłania potwierdzenia rejestracji dzieła⁸⁴.

Prawa do dzieła są chronione przez całe życie autora oraz przez 50 lat po jego śmierci. Są dziedziczone przez spadkobierców⁸⁵. Wysokość opłat na rzecz OZZ ustala Copyright Board of Canada. Jego członkowie powoływani są przez rząd na pięcioletnią kadencję. Taryfy na rok następny są ustalane do 31 marca roku poprzedniego. Proponowane taryfy publikowane są w „Canadian Gazette”. Ewentualne sugestie bądź sprzeciw można złożyć do 60 dni po publikacji. OZZ może przyjąć te taryfy lub zawrzeć inne porozumienie z właścicielami praw, lecz zwyczajowo przyjmowane są te ustalone przez CBOC. CBOC może występować również w roli mediatora⁸⁶.

Kanadyjskie prawo jest bardzo elastyczne i nadąża za zmianami technicznymi. W 2015 roku do ustawodawstwa poprzez Copyright Modernization Act dodano zapis o usłudze VPN. Nakłada ona na operatorów łącz internetowych konieczność przekazywania ostrzeżeń swoim klientom pobierającym niedozwolone lub objęte prawem autorskim treści oraz zachowywania ich danych logowań na pół roku⁸⁷.

Tak jak w innych krajach istnieje możliwość dozwolonego użytku. Objęte jest nim używanie dzieł do prywatnej nauki, badań czy recenzji z podaniem źródła⁸⁸.

Według Copyright Act of Canada OZZ to „collective society”. Prawo określa je jako podmioty posiadające prawo do dysponowania więcej niż jednym wytworem ludzkim chronionym przez prawo autorskie. Mogą być to organizacje non-profit lub firmy⁸⁹. Obecnie jest ich 38. Istnieje duże rozbieżności branżowe. Możemy spotkać podmioty zajmujące się dostarczaniem dzieł do kościołów i związków wyznaniowych, zrzeszające dramaturgów czy zajmującą się ściąganiem pieniędzy za transmisje meczów amerykańskiej ligi zawodowej baseballa na terenie Kanady⁹⁰.

⁷³ <https://www.ascap.com/-/media/files/pdf/about/annual-reports/2015-annual-report.pdf?la=en>.

⁷⁴ <http://www.bmi.com/join>.

⁷⁵ <https://www.ascap.com/en/music-career/articles-advice/music-money/money-payments>.

⁷⁶ http://www.bmi.com/pdfs/publications/2015/BMI_Annual_Review_2015.pdf.

⁷⁷ <https://www.copyright.gov/title17/92chap10.html>.

⁷⁸ http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1037_2016.pdf.

⁷⁹ <https://www.copyright.gov/title17/92chap10.html#1004>.

⁸⁰ <https://wp.aarcroyalties.com/ahra> [dostęp: 29.12.2016].

⁸¹ http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1037_2016.pdf. [dostęp: 29.12.2016].

⁸² <https://canada.trade.gov.pl/pl/ochrona-wlasnosci/292,jak-chronic-patenty-i-znaki-towarowe.html>.

⁸³ http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ameryka_polnocna_i_srodkowa/kanada/?printMode=true oraz <http://www.ic.gc.ca/eic/site/cipointernet-internetopic.nsf/eng/Home>.

⁸⁴ <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-42.pdf>.

⁸⁵ <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-42.pdf>.

⁸⁶ <http://www.cb-cda.gc.ca/home-accueille.html>; https://en.wikipedia.org/wiki/Collective_administration_of_copyrights;
<http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-42.pdf>.

⁸⁷ <http://www.ctvnews.ca/sci-tech/illegal-downloaders-beware-you-may-get-a-shock-in-2015-1.2169729>.

⁸⁸ <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-42.pdf>.

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ <http://www.cb-cda.gc.ca/societies-societes/index-e.html>.

Oplaty reprograficzne w Kanadzie

Oplaty reprograficzne w Kanadzie wprowadzone zostały w 1997 roku. Sankcjonuje je VII rozdział Canadian Copyright Act. Obejmuje ona puste nośniki dźwiękowe, takie jak płyty CD-R czy DVD-R. Podmiotami, na które nałożona jest opłata, są producenci i importerzy. Zobowiązani są oni do składania comiesięcznych sprawozdań i regulacji opłat. Gromadzenie i przekazywanie środków pochodzących z tej daniny zostało przekazane Canadian Private Copying Collective, jest to organizacja OZZ. Wysokość stawki ustala CBOC na okres roku bądź dwóch. Podobnie jak w przypadku innych opłat, propozycja publikowana jest w „Canadian Gazette”, następnie wnoszone są ewentualne wątpliwości odnośnie wysokości. Zatwierdzenie stawek musi być dokonane do 31 marca⁹¹.

Przykładowe organizacje OZZ w Kanadzie

The Society of Composers, Authors and Music Publishers of Canada (SOCAN) to organizacja non-for-profit reprezentująca prawa twórców i wydawców. Obecnie w jej strukturach znajduje się ich ponad 130 tys. artystów. Aby zostać członkiem, należy być albo twórcą muzycznym, albo wydawcą muzycznym. W wypadku twórcy należy posiadać w swoim dorobku utwór opublikowany przez wydawcę lub nagrany albo wystąpić na forum publicznym (TV, radio itp.) w licencjonowanym przez SOCAN miejscu. Wydawca podpisuje umowę z co najmniej pięcioma artystami związanymi z SOCAN. Firmy fonograficzne muszą również uiścić jednorazową opłatę w wysokości 50 dolarów kanadyjskich⁹². Organizacja poza klasycznymi dla tego typu jednostek zadaniami stawia sobie również plan penetrowania rynku (zwłaszcza nowych technologii) w poszukiwaniu nowych możliwości pozyskiwania należności. Obecnie SOCAN ma podpisane 125 tys. umów z podmiotami korzystającymi z ich praw ich członków⁹³. Przy udzielaniu licencji stosowane są różnorodne taryfy skonstruowane dla poszczególnych branż i w zależności od miejsc, w których używana jest muzyka⁹⁴. Rok 2015 przyniósł 307,8 mln dolarów kanadyjskich wpływów z praw autorskich. 276,2 mln przekazano artystom, co stanowi niemal 89% całej kwoty⁹⁵.

Playwrights Guild of Canada reprezentuje interesy dramaturgów. Obecnie jest ich ponad 600. Organizacja wyróżnia trzy rodzaje członkostwa, każde z nich trwa dwanaście miesięcy, po czym musi być odnawiane. Pierwsze dedykowane jest uczniom. Wymagane jest udowodnienie, że posiada się status ucznia i zapłacenie 22 dolarów kanadyjskich. W przypadku drugim – sympatyka – należy zapłacić 39,55 dolarów kanadyjskich. Najbardziej skomplikowane jest pełne członkostwo. Są dwa sposoby, aby spełnić wymogi:

1. Osoba zainteresowana napisała, współtworzyła lub zaadaptowała: sztukę, książki muzyczne albo libretto, a dzieło zostało wyprodukowane przez profesjonalny teatr, firmę lub festiwal, który otrzymuje fundusze od gminnego, wojewódzkiego, terytorialnego lub krajowego organu.

2. Druga możliwość to być autorem lub współautorem, bądź zaadaptować: sztukę, książkę muzyczną albo libretto i spełniać wszystkie te kryteria: decyzja o prezentacji zatwierdzona była przez profesjonalne jury, sztuka została dopuszczona, bilety sprzedane, a artysta opłacony. Dzieło było prezentowane przynajmniej sześć razy.

Dodatkowo należy zapłacić 175,15 dolarów kanadyjskich opłaty członkowskiej⁹⁶. Oprócz pobierania i przekazywania funduszy dla artystów, jako zadania PGC stawia sobie również:

promowanie kanadyjskiej sztuki w kraju i zagranicą, a także wspieranie społeczności twórców na scenie⁹⁷.

Access Copyright to stowarzyszenie non-profit zajmujące się prawami piśmienniczymi, a w szczególności fotokopiami i kserokopiami. Głównymi licencjobiorcami są ośrodki edukacyjne i biznesowe⁹⁸. Zarząd składa się z dwunastoosobowej Rady Dyrektorów z przewodniczącym na czele⁹⁹. Jest to jedna z najliczniejszych organizacji tego typu. Każdy, kto chce przystąpić do AC, musi spełnić następujące kryteria: być twórcą posiadającym prawa do danego dzieła, mieć ukończone 18 lat, być obywatelem Kanady i zamieszkiwać na jej terytorium z wyłączeniem terytorium Quebecu. Oprócz tego nie może należeć do innej organizacji o podobnym charakterze¹⁰⁰. Przychody z tytułu opłat w 2015 roku wyniosły 20 mln dolarów kanadyjskich, z czego zaledwie 13,2 mln wypłacono swoim członkom, co stanowi 66%. Sama organizacja tłumaczy to tym, że duża część z wpływów z roku 2015 ma być przekazana dopiero w roku kolejnym¹⁰¹.

⁹¹ <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-42/page-33.html#docCont>.

⁹² <http://www.socan.ca/join-socan>.

⁹³ <http://www.socan.ca/about>.

⁹⁴ <http://www.socan.ca/licensees/music-use>.

⁹⁵ http://socanannualreport.ca/wp-content/uploads/2016/06/8681_SOCAN_AR_ENG_V5.pdf.

⁹⁶ <https://www.playwrightsguild.ca/membership>.

⁹⁷ <https://www.playwrightsguild.ca/about>.

⁹⁸ <https://www.accesscopyright.ca/about-us>.

⁹⁹ <https://www.accesscopyright.ca/about-us/governance>.

¹⁰⁰ <https://www.accesscopyright.ca/creators/affiliating-with-access-copyright>.

¹⁰¹ <https://www.accesscopyright.ca/media/105842/ac-annualreport-2015-screen.pdf>.

7. NOTATKI

FUNDACJA REPUBLIKAŃSKA

Warszawa, luty 2017 r.

ul. Nowy Świat 41, 00-042 Warszawa
tel.: +48 22 891 07 37, tel.: +48 512 435 471,
www.fundacjarepublikanska.org
NIP: 952-207-86-26,
REGON: 142075516, KRS: 0000340559
nr konta bankowego:
Alior Bank 84 2490 0005 0000 4520 9156 1754

